VB 19843

KOLOZSVÁR

SZ. KIR. VÁROS

LAKOSAI ÉS LAKÁSAI

az 1869—70-ki

NÉPSZÁMLÁLÁS SZERINT.

NÉPSZÁMLÁLÁSI BIZOTTSÁGI JELENTÉS.

JEGYZETEKKEL KISÉRTE

KŐVÁRI LÁSZLÓ,

BIZOTTSÁGI ELNÖK.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

XB 144482

VB 19843

KOLOZSVÁR

SZ. KIR. VÁROS

LAKOSAI ÉS LAKÁSAI

az 1869—70-ki

NÉPSZÁMLÁLÁS SZERINT.

NÉPSZÁMLÁLÁSI BIZOTTSÁGI JELENTÉS.

JEGYZETEKKEL KISÉRTE

KŐVÁRI LÁSZLÓ,

BIZOTTSÁGI ELNÖK.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

I.

ELŐZMÉNYEK.

Előintézkedések.

A törvényhozás, illetőleg a magyar kir. kormány az 1869. III. t. cz. alapján országos népszámlálást rendelvén el, annak városunkbani keresztülvitelével t. cz. képviselő testület oct. 2-áról az ezennel jelentést tevő bizottságot bizván meg: van szerencsénk működésünk folyamáról s eredményéről jelentésünket egész tisztelettel a következőkben beterjeszteni.

Keleti Károly, a magyar kir. statistikai osztály s egyszersmind az országos népszámlálás érdemdús vezetője, a népszámlálásról tartott felolvasását e figyelemre méltó szavakkal kezdte meg: „a népszámlálás az összes statistikának egyik legfontosabb s egyuttal legnehezebb mivelete.“ Mindazáltal, bár mennyire éreztük a felfogás igazságát, bizva Kolozsvár értelmiségében, a nehéz és fáradságos kiküldetést készséggel vállaltuk el, már csak azért is, mert a jelen népszámlálás Kolozsvár történelmi életének egy oly nevezetes fordulópontjára esik, milyennel egy város csak nagy időközökben találkozik.

Kolozsvár fővárosi szerepét, mivel 80 éven át volt birtokában, az Unio által bevégezte, — a kevés idő alatt megnyilandó vasút az eddig vitt politikai vezérlobogó helyett, az ipar, kereskedelem zászlóját adván kezébe, városunk oly metamorphosisnak megy elébe, hogy az általunk végrehajtott feljegyzések nélkül csak pár tized mulva is, alig mondhatná meg valaki: Erdély volt fővárosát minő elemek képezék, s minő viszonyokat találjon az itteni patriarkalisnak mondható életet átváltoztatással fenyegető vasút fellépése, — sőt miután a kir. kormány a népszámlálási munkálat minden részlete felkérését is kilátásba tette, e jegyzetek nélkül a költséges munkálat visszamaradt része még a közigazgatás körül koronként felmerülő szükséget se elégitené ki, annál kevésbé eszközölné azt, hogy a város maga magát belőle ismerhesse.

Megbizatásunkat vevén, első gondunk volt, hogy a népszámlálást elrendelő törvény kivánalmának eleget tenni siessünk.

A kérdéses törvény alapgondolata a volt, hogy a mostani népszámlálást ne a közigazgatás, hanem a nemzet hajtsa végre, vagyis, hogy önszámlálás eszközöltessék. Ezen a kormány iránti bizalmat és bizonyos foku kulturát feltételező formát, méltánylattal kellett fogadnunk. Azonban, a törvény által kitüzött évszak és időpontot, az 1869-ki év decz. 31-ke éjféli óráját, városunkra nézve — bár ismerjük, hogy ez időpont az európai statistikai congressusok kivánalma — nem találhattuk a legalkalmasabb időpontnak,— és pedig, nem azért, mintha az 1857-ki évszak, az octoberbeni számitás iránt előszeretettel viseltetnénk, hanem helyi viszonyainknál fogva. Ugyanis városunk azon kevés magyarhoni városok közé tartozik, hol a vidék telelni szokott, mi már magában meglehetős hullámzást idéz elő, — viszont azon szintén kevés városok közé tartozik, hol 1848, s főleg a szivargyár felállitása óta a cselédség oly mozgóvá lett, ujévkor oly szolgálatbani váltakozást idéz elő, hogy e ponton csak oly erőfeszitéssel hatolhattunk át, hogy pl. Kolozsról, honnan 50 cseléd van itt, tisztázás végett lajstromot kellett bekérnünk, — s mint átmeneti mozzanatot, még azt is fel kell emlitenünk, hogy az épen folyamba levő vasúti munkálat egy sereg idegen vállalkozót és munkást telepitett le egyidőre: e helyi nehézségek miatt — bár a bizottság elnöke fennjárván felvilágositásokat vett — a bizottság kéntelen volt a m. kir. statistikai osztályhoz utasitása bővebb magyarázatáért folyamodni.

A helyi viszonyok és utasitásokkal tisztába jövén, a várost 22 számláló-csoportra osztottuk, az óvári és belső-monostorutczai tizedeket egy-egy, a többit két, a hidelvei és kétvizközti tizedeket három-három csoportra osztván, — s a számláló-ügynököket — mely részben a jogászkar dicséretesen segitett — kiállitván: hogy egyszersmind a városi közönséget kiszállásunk előtt kellően tájékozzuk, a városi hatóság a közönséghez a következő felhivást intézte:

„1869—1869. tanáosi sz. Felhivás Kolozsvár összes lakosságához az országos népszámlálás ügyében. Az 1869-ki III. törvényczikk országos népszámlálást rendelt el, s e törvény mindenkit egyaránt kötelez.

Az alkotmányos élet beállával megváltozott népességi viszonyok, — közgazdászatunk, ipar és kereskedésünk sebes fejlése, — a tudomány és müvelődés felmerülő igényei, a felelős magyar kormánynak az ország lakossága összeszámitását halaszthatatlan kötelességévé tették.

E számlálás alapjául ez év utolsó órája tüzetett, még pedig oly szorosan, hogy a hazának minden polgára ott iratik össze, hol a mindjárt

lefolyó év utolsó perczében tartózkodott. Már ez eljárás mutatja, hogy sajátlag az ország számlálja össze magát saját érdekében, s nem egyes polgárok netaláni helyi megterheltetése czéloztatik.

A jelen népszámlálás még abban is különbözik az eddigiektől, hogy ezt nem a hivatalok, hanem a lakosság kebeléből alkotott bizottságok hajtják végre, kik e szerint nem annyiban a község, mint a törvény kiküldöttei, és igy a kormány és hatóság védelme alatt állanak.

A midőn tehát bizvást számitunk arra, hogy Kolozsvár mivelt lakosága az államélet ez ünnepélyes cselekvényének horderejével tisztában van: a közönség tudomására hozzuk, hogy városunk népszámlálásának végrehajtására a népszámlálási bizottság szintén megalakult, a város tizedeit népszámlálási csoportokra osztotta, müködését megkezdette.

A népszámlálási bizottság elnöke Kóváry László, bizottsági tagok s felügyelők: az óvári tizedben Páll Sándor; a bel-monostori tizedben Wolff János; bel-szín tizedben dr. Haller Károly, dr. Landerer Oszkár; bel-középben Simon Elek, Adler Antal; bel-magyar tizedben Szentkirályi Zsigmond, Ferencz József; a kül-magyar tizedben Olasz Károly, Tamásy János; külközépben Incze Mihály, Szász Domokos; kül-szín tizedben Ürmösi Samu, Veress Antal; kül-monostori tizedben Ákoncz János, Kovácsi Antal; kétvizközti tizedben Vizi Endre, Máday János, Kisa Gergely; a hidelvei tizedben Rucska János, Fekete Pál, dr. Mály István, Feleken Magyari Mihály urak, kiknek felügyelete alatt, s a tizedi előljáróság közbejárása mellett, minden számláló csoportban egy-egy összeiró ügynök fog működni, — mely intézkedés és felosztás azon értesitéssel hozatik a városi lakosság tudomására, hogy a midőn a felügyelő és ügynök urak a népszámlálás végrehajtása végett kiszállnak, az általok kivánt népszámlálási adatokat kiszolgáltatni, a város minden lakosa tartsa törvényszabta polgári kötelességének.

Egyébiránt, félreértések és felmerülhető sérelmek mielőbbi elenyésztethetése indokából, a bizottság a népszámlálás egész tartama alatt déli 12—1, s délutáni 4—6 óra közt, a községi teremben folyvást ülésezni fog. Szabad kir. Kolozsvár városa közigazgatási tanácsának 1869. decz. 29-kén tartott üléséből. **Filep Samu**, id. polgármester.

Mint a névsor mutatja, a bizottság állott egy nyugalmazott bányakapitány, egy nyug. főkorm. titkár, egy országos iskolai felügyelő, egy telekkönyvi hivatalnok, egy mérnök, egy gyógyszerész, egy kereskedő, egy köz- és két jogtanár, két orvos, két magánzó birtokos, három ügyvéd és öt lelkészből, — s e szerint benne minden érdek képviselve volt.

Népszámlálásunk Kerete.

A mostani népszámlálás a tényleges népességet kereste, a nélkül azonban, hogy a sorkatonaságot és honvédséget számításba vette volna.

Városunkra nézve a jelen népszámlálást mivelődés-történeti mozzanatnak mondhatjuk, a mennyiben városunk és lakossága ennyi viszonyban még összeszámítva nem volt, s a mint számítva volt is, az a közhasználatra nézt mondhatni elveszett.

Ismeretes tény, hogy a régi állam csak testületeket és osztályokat ismert, de egyént nem; valamint az is, hogy a régi Erdély csak a három natiót ismerte, s rovatalait az ugynevezett porták szerint vetette ki, s hogy a városokra, mint erkölcsi egyénekre szabta ki taxáját. Mint tudjuk, még a későbbi állam is, ha népszámlálást rendelt, azt csak is közigazgatási s főleg katonai szempontból tette; vagyis, mellőzve a kiváltságos osztályt, egyedül az adózó nép létszámát s barmát kutatta: innen következett, hogy a magyar nemzet a megnumerizáltatás ellen folyvást ellenszenvet mutatott; s mert azt mutatott, a történet, hogy a mult idők valamennyi népszámlálása absolutisticus korszakokkal esik össze, milyen volt az országos első, az 1785-ki II. József alatt, s az Erdélyben végrehajtott 1829—31-ki, mely a nemességet, papságot és honoratiorokat rendesen kivül hagyta a számításon, — s milyen volt az 185$^0/_1$-ki, melyet az ostromállapotot tartó katonaság, s az 1857-ki, melyet a Beamter-világ hajtott végre.

A jelen népszámlálás nem natio, nem osztály, község, porta szerint számította a népet, hanem egyenesen az egyént kereste fel, még pedig Pesten egyéni, a vidéken házi, illetőleg családi ürlappal. Ugy, miként az európai statistikai congressusok a kérdést formulázták.

S miután nem elég a népesség puszta számának ismerete, a decz. 31-éü jelen volt tényleges népesség felvétetett:

mint egyén, életideje, testi és szellemi fejletsége,

mint családtag, családi viszonya,

mint a társadalom tagja, vallási és társadalmi állása,

mint állampolgár, foglalkozása, foglalkozási viszonya szerint; mivel csak e viszonyok leirásával domborodik ki minden honpolgár egyénisége, — s csak ezek megjegyzésével tünik ki, hogy a népesség egyes alkotó része, minő szolgálatot nyujt a családnak, községnek, államnak és emberiségnek;

vagyis, a végrehajtott népszámlálás kereste ugyan a népesség számbeli erejét, de számba kivánta egyszersmind venni azt is, hogy a népességet minő elemek alkotják.

Hogy városunk multjából ily leirást birni, nyeremény volna, tagadhatatlan; azonban a legrégibb jegyzék, mit ismerünk, 1734-ből kél, de az még csak a családfők összeszámitásáig ment; az ujabbakból is, csakis az 1857-kinek birjuk sommázatát.

Minél népesebb egy község, minél több az egyéneknél kimutatandó tulajdonság, viszony és állapot, hogy a népszámlálás annál fáradságosabb, felesleges magyaráznunk. Minél terjedelmesebb egy város, s minél inkább elütnek egymástól egyes alkatrészei, hogy a kimutatások s az azt kisérő jegyzetek annál érdekesebbek: azt városunkról hozandó töredékes észrevételeink eléggé fogják tanusitani, mindamellett is, hogy csak is a külvárost mutatjuk fel tizedenként, mint a hol nem csak a belvárossal, hanem az egyes tizedek közt egymással is szemben, vallás, élettartam, foglalkozás s más tekintetekben is nagy eltéréseket észlelhetünk; mig a belváros tizedei egytermészetüeknek látszanak.

II.

LAKÁSOK ÉS LAKÁS-VISZONYOK.

A VÁROS TERÜLETE, FELOSZTÁSA.

Kolozsvár és határa **területnagysága** 22,586 hold, 1270 □ öl: e szerint Kolozsvár határa Erdély nagyobb határai közé tartozik.

Ebből a **város területe** 1089 holdat, 618 □ ölet foglal el, mibe a 18 holdat tevő temető és 22 holdat tevő sétatér is bele van foglalva.

A **határ területnagysága** 21,497 hold, 652 □ öl.

A) A város területe részletezve:

A belváros területe	91 hold	988 □ öl,	
Külmomostor tized területe	79 „	563 „	„
Külszín „ „	205 „	1007 „	„
Külközép és külmagyar tized területe .	282 „	804 „	„
Kétvizköz és hidelve „ „ . .	430 „	456 „	„
E szerint a város területe . . .	1089 hold	618 □ öl.	

B) A határ területe részletezve:

Szántóföld	7230 hold	1129 □ öl,
Kaszáló	9730 „	305 „ „
Szőlő	470 „	105 „ „
Legelő	3889 „	1437 „ „
Erdő	313 „	210 „ „
Összesen	21,633 hold	1586 □ öl.

A részletes számításnál a határ, holott a termékenlen föld felvéve nincs, 126 hold, 934 □ öllel nagyobbnak mutatkozik; mi onnan eredhet, hogy a temető és sétatér, s még tán más a város szélén fekvő kertek és gyümölcsösök a határhoz is oda vannak számítva.

Kolozsvár e szerint az ország összterületéből $2^1/_4$ □ mértföldet foglal el. Magában nem jelentékeny szám. Azonban, mindamellett is, hogy egy ország nagyságának első factora, területének nagysága: ez a városokra nézve nem határoz, mert a városok nagysága létének főkelléke, geographiai fekvés, tengerpart, nagy folyó, vasút melletti fekvés, szóval a piaczosság.

Kolozsvár magva, az óvár, mihez a XV. században a mai belváros lett csatolva; míg a külvárosok terjeszkedésének a bejövő közlekedési útak

adtak irányt. A külmagyar és külközép utczák egyenessége a várral egyidejü tervszerü felvételre mutat. A középkorban a Meszes levén a Kolozsvárról Magyarhonba vivő hegyszoros, s még a Királyhágó megnyilta után is, az országút Gyerővásárhelynél a Nádasterére csapva jövén be Kolozsvárra: a Hidelve tervnélküli terjeszkedése az útak lassu befolyásának lesz következménye, — mig később a mostani nagyváradi út a külső-monostorutczát Monostorral kapcsolatba hozta, nem csak, hanem a belváros után legkedveltebb város részszé változtatta. — Azonban, hogy a vasút a város terjeszkedését a Nádos-tere felé fogja irányozni, hogy gyárvárosunk e téren fog kifejleni, lehetlen észre nem vennünk.

A város legnagyobb része lapályon feküvén, földrajzi különbséget a városrészek között a vár kőfala és a Szamos idéz elő: milyen a Belváros, Hidelve, Kétvizköz.

Közigazgatási tekintetben a város 12 tizedre volt felosztva, még pedig a 12-ik tizedet a régebb Kolozsvárral szorosabb kapcsolatban álló Felek község képezte. Jelenleg 11 tizedre oszlik, még pedig: a belváros 5 (Óvár, Belmonostor, Belszín, Belközép, Belmagyar) tizedre, — a külváros hat (u. m. Külmagyar, Külközép, Külszín, Külmonostor, Kétvizközi, Hidelvi) tizedekre. A belvárosban a tizedek sora a nyugotra fekvő Óvárnál kezdődőleg körbe fut keletfelé: s hol a belváros tizedei körfutása végződik, a belmagyar tizednél: a külvárosok körfutása, a külmagyarnál kezdődőleg, a belvárost visszafelé futják körül.

Piaczok, utczák és telkek.

Kolozsvár piacz és utcza dolgában meglehetősen szerencsés helyzetben van.

Piacza van: a belvárosban 2, a nagyszerü főtér és az óvári kispiacz; a külvárosban szintén 2, a Széchenyi-tér és a fa- és baromvásár-piacz.

Utczája van:

A belvárosban	38
a külmagyar tizedben	12
a külközép „	18
a külszín „	16
a külmonostor „	11
a kétvizközi „	25
a hidelvei „	24
Összesen tér és utcza . .	148

Városunk felosztási tekintetben a legjobban felosztott városok sorában foglal helyet. Nagyobb utczáink hosszak, szélesek és egyenesek. Főpiaczunk szegleteiről a több irányban kisiető egyenes utczák városunk felosztásának a legtisztább átnézetet kölcsönöznek, — s valóban sajnálandó, hogy a gyönyörü alaprajz idő folytán itt-ott a kiépitések által meglett zavarva, — s óhajtandó, hogy boulevardokká alkalmas utczáink mielőbb azzá tétessenek.

Azonban a mily elismeréssel kell lennünk utczáink helyes felosztása iránt, ép azon arányban kell sajnálnunk, hogy telkeink, még a belvárosban is, nem a négyszeg, hanem a hosszudadság elve szerint osztattak fel, még pedig ugy, hogy eredetileg a lakház egy főutczára, a telek vége egy mellék utczára esett. Mert e keskeny hosszu telkek jók voltak a multban családi lakásnak; a jövő, mely a bérházok szükségességét előtérbe nyomja, csak ugy egyenlitheti ki, ha minden két telek egygyé vágatik, mint ezt a főtéren több épitkező már meg is kezdte.

A HÁZOK, KÖZ- ÉS MAGÁN-ÉPÜLETEK.

Házaink eddigi számozása akép folyt, hogy a belváros számozása, a tanácsháztól kezdődőleg, fel nem fedezhető renddel szakadatlan sorban ment a 571 számig, mint a mely az összes belváros házait befoglalta; mig a kül tizedek számozása mindeniknél az egynél kezdődött: azonban, a számok ezen rendje az ujépitkezések által már igen is meg volt zavarva. Hanem épen jókor jött létre a szabatosabb vezérfonal, mit a folyamatban levő telekkönyvezés nyujtott.

A telekkönyvezés az európai nagyvárosok mintájára — mit azonban Bécs is csak a hatvanas években hozott létre — a számozást akép hajtotta végre, hogy a főtért, bár nem minden szegletnél egy vezérelven, de külön vette s körüljárta; az utczákot egyenként vévo, rendesen a jobbfelőli házok a páros, a balfelőliek a páratlan számokat kapták. E vezérfonalat követtük azon megjegyzéssel, hogy a nov. 12-ki ministeri rendeletnek eleget teendők, a régi számokat is bevezettük.

Ez alap, és számitásunk alapján a telkek s azokon lévő házok és gazdasági épületrészek a következő számokat adják:

A házok és épületrészek kimutatása.

Városrész	Ház	Lakosztály	Istáló	Csür	Félszer	Disznóol
belvárosi tizedekben .	588	1316	158	—	645	36
külmagyar tizedben .	275	401	160	136	154	22
külközép „ . .	532	729	140	73	86	31
külszín „ . .	410	657	72	14	159	43
külmonostori „ . .	240	527	55	10	228	77
kétvizközi „ . .	515	700	92	60	189	57
hidelvei „ . .	726	905	200	57	195	35
Összesen:						
Belvárosi tizedekben .	588	1316	158	—	645	36
Külvárosi tizedekben .	2708	3919	719	350	1011	265
Főösszeg . .	3296	5235	877	350	1656	301

A népszámlálás által kihozott ezen házszámra meg kell jegyeznünk hogy az adóhivatal által jegyzett 2915 házszámmal már azért sem talál, mivel a telekkönyvezés az oly telkeknek, melyek két utczára nyulnak, s mind a két végökön kapuval vagy épen házzal vannak ellátva, két számot adott; s e mellett, mintegy 150—160 kertet vagy pusztatelket szintén számmal látott el.

Az istálókra szintén megjegyzendőnek látjuk, hogy valódi istálónak még a belvárosi 158 istálót se vehetjük, ugy hogy istálóink számát, a külvárosokéval együtt, mintegy 200-ra tehetjük, — a többi szarvasmarhákra szánt pajta.

A lakrészek számának kimutatása.

Városrész	Szoba	Előszoba	Konyha	Kamra	Bolt	Raktár	Pincze
belvárosi tizedekben	3788	141	978	687	210	97	820
külmagyar tizedben	728	11	300	116	13	35	150
külközép „ .	1082	20	475	114	25	6	118
külszín „ .	1109	28	447	153	8	7	176
külmonostor „ .	1095	26	341	226	27	9	259
kétvizközi „ .	1072	30	493	131	6	8	142
hidelvei „ .	1323	11	882	170	14	7	206
Összesen:							
belvárosi tizedekben	3788	141	978	687	210	97	820
külvárosi tizedekben	6409	126	2938	910	93	72	1051
Főösszeg .	10197	267	3916	1597	303	169	1871

Nagyobbszerü bérházunk alig egy néhány lévén, a lakosztályok rovatának csak ugy van értelme, ha feltesszük, hogy ez osztályok évenként

a bérlők kivánalma szerint változás alá jőnek. Ma a lakosztályok száma a családok számát mutatja.

Ha a szobák, előszobák és konyhák számát összeadjuk, városunk 14,380 lakszobával rendelkezik. Egy épületre a belvárosban 8-nál valamivel több, a külvárosban 4-nél valamivel kevesebb szoba esik. S mig Bécsben 50, Prágában 41, Pesten 29 lélek lakik egy házban: nálunk egy épületre 8-nál valamivel több, egy szobára 2-nél valamivel kevesebb lakó esik, mi igen kedvező lakásviszonyra mutat.

A kamarák, boltok, raktárok rovatára meg kell jegyeznünk, hogy azok azt, mennyi abból élés- vagy fakamara, kereskedés- vagy családi használatra szánt bolt vagy raktár, nem deriti fel.

E házok vagy emeletesek vagy földszintiek.

Emeletes házaink száma.

Város rész	Egy emeletes	Két emeletes	Összesen
Belvárosi tizedekben . .	168	11	179
külmagyar „ . . .	6	1	7
külközép „ . . .	10	1	11
külszín „ . . .	19	—	19
külmonostor „ . . .	29	—	29
kétvizköz „ . . .	11	—	11
hidelvei „ . . .	—	—	—
Összesen:			
belvárosban	168	11	179
kül tizedekben . . .	75	2	77
Főösszeg	243	13	256

Lehetlen nem sajnálnunk városunk épitkezésének a mult század végeig — a főkormányszék áttételése idecig — üzött azon irányát, mely földszinti házaiban folyvást terült, a helyett, hogy emeletek által a levegőt, ezen ingyen kapott tért elfoglalta volna. Emeletes házaink száma 256, s azokból is két emeletes csak 13, s abból is a kül tizedekre 77 esik, mi belvárosunk földszinti épitkezését eléggé jellemzi. S már csak azért is, mert a cultura egyik főkelléke a népsürüség, el kell jőni az időnek, hogy legalább a főbb utczákra földszinti házakat emelni szabad ne legyen, — s keletkezni kellene épitő-társulatoknak, melyek városunkat czélszerüen beosztott bérházokkal lássák el.

E házak továbbá vagy magán- vagy középületek.

Középületeink száma.

Városrész	Templom	Egyházi	Iskolai	Városi	Megyei	Állami	Nemzeti	Katonai laktanyák
Belváros . .	8	37	20	9	3	1	1	2
Külmagyar tized	3	5	2	2	—	1	—	—
Külközép „	—	—	—	7	—	—	—	3
Külszín „	1	3	1	1	—	—	1	—
Külmonostor „	1	—	1	7	—	—	—	1
Kétvizköz „	—	—	—	5	—	—	—	—
Hidelve „	—	2	2	3	—	—	—	1
Összesen:								
Belváros . .	8	37	20	9	3	1	—	2
Külváros . .	5	10	6	25	—	1	—	5
	13	47	26	34	3	2	2	7

Középületeink száma 134-t mutat; mire meg kell jegyeznünk, hogy a városi, de kivált az egyháziak egy jó része csak pusztatelek, mire nézt eljött volna az idő, hogy azok szépitési s hasznositási szempontból figyelem alá vétessenek.

A templomok közül 6 rom. katholikus, 2 reformatus, 1 unitárius, 1 lutheranus, 1 görög egyesült, 1 görög nemegyesült, 1 izraelita.

Iskolai épületeink között, a rom. kath. lyceum, convictus, seminarium, reformat. és unitár. kollegiumok, fiu és leány népiskolák mellett a tanári és tanitói lakok is megjelennek.

A városi 34 középület közül felemlitendőnek látjuk: a főtéren fekvő tanácsházot, várdát, az óvárban a fogdát, a dolgozó házot, serházot, a transport-háznak alkalmazott Mátyás király születési házát, katonai sütődét, a bel-monostori tizedben a vigardát, a kül-középben a nagy kaszárnát, s kül-monostoron a szegények házát, — melyekhez még a malmok dézmacsür, vám és őrházok jönek — a többi jelentéktelen ház vagy pusztatelek.

Az államnak két épülete van: a főkormányszéki épület és dohánygyár.

A nemzeti épületek rovatát a szinház, muzeum tölti be.

III.

NÉPESSÉGI VISZONYOK.

Országos viszonyunk.

A földterület nagysága és szerencsés geographiai fekvése után, az államok erejének második factora — a népesség. Minél nagyobb a népesség, minél sürübb az mértföldönként, annál miveltebb a föld, annál fejlettebb az ipar. Minél nagyobb egy város népessége, annál nagyobb biztositékot bir arra, hogy azon hivatást, melyet a középkor a várokról a megyékre, az ujabbkor a megyékről a városokra tett át, képes betölteni.

Hogy minő állást foglal el Kolozsvár, arra nézt fel kell emlitenünk, hogy a jelen népszámlálás a magyar korona területén 15.429,238, Erdélyben az elszakasztott részek nélkül 2.109,107 lelket talált.

Városa van a magyar korona területének 80, melyből 48 a sajátlagi Magyarhonra, 23 Erdélyre esik. Kolozsvár a városok között a nagyobb népességü Arad, Buda, Brassó, Debreczen, Kecskemét, Nagyvárad, Pest, Pozsony, Szabadka, Szeged, Temesvár, Zombor — után foglal népességével helyet, mint a magyar korona népességére nézt 13-ik városa. — Erdélyben a Kolozsvárnál népesebb Brassó 28,014, az utána következő Szeben 18,998 lakost számlál.

a) Honossági illetékesség szerint.

Kolozsvár népességét a régi időkből nem ismerjük. Legrégibb számlálásunk az 1734-ki, mely azonban csak a családokat számitotta, mely szerint a belvárosban 778, a kültizedekben 747, összesen 1525 családfő illetőleg család lakott. S ha felvesszük, hogy a jelen népszámlálás egy családban nem talált egészen 5 tagot, s az 1734-ki családokat 6 taggal számitjuk is, városunk akkori népességét 9150 lélekre tehetjük, még pedig azon megjegyzéssel, hogy akkor a népesség felénél több esett a belvárosra, mig most $^1/_3$-da sem esik.

Összehasonlítva a legujabb népszámlálásokkal, a következő arányokat mutatja:

az 185$^{1}/_{1}$-ki népszámlálás	18,166
az 1857-ki „	21,446
az 1869-ki „	25,142

lelket mutat fel. — Miután Erdély városait összesen 128,286 ember lakja, Kolozsvár az összes erdélyi városi népessége $^{1}/_{5}$-dét adja ki.

Mi az utolsó számlálás ótai szaporodást illeti; mi Erdélyben 9, a sajátlagi Magyarhonban 12, a városokban 18%: Kolozsvár 1857 ótai szaporodása 3696 fő, vagyis 17%.

A jelen volt népesség száma.

A) Polgári népesség:

A belvárosban		7,503
A kültizedekben		17,323
A szállodákban talált átutazók		99
		24,925

B) A hadsereghez tartozók:

Az állomásozó sorkatonaság		1,471
„ „ honvédség		155
		1,626
	Összesen	26,551

A jogi népesség kideritése a közönség részéről kiváló figyelemmel kisértetett, a mennyiben tudva volt, hogyha e népesség a 20,000-t megüti, a húsfogyasztási adóra nézve az első osztályba léptetik elő. A bizottság tekintve, hogy városunk a vasút jövetele, a honvédparancsnokság ide tétele, több mintanövelde felállitása s egyebek utján felidézett épitkezések által mintegy egyszerre lett megrohanva: nehogy azok, kik az uniónak csak terheit szokták venni, de javadalmait nem, e tételt különös gondjok tárgyává tegyék, a bizottság ide éber figyelmet forditott.

A népszámlálási utasitás 13 §-sa s a felvételi oktatás 13-ik pontja szerint helybeli illetékességü lakosnak volt veendő nem csak a helyben született, hanem engedélylyel bár mikor, a nélkül pedig legalább egy év óta letelepedett vagy állandóan itt lakó egyén is, kinek más helyen való illetékessége ki nem deritető. Az utasitás 25 §-sa pedig a nem önálló családtagokat akkor is felveendőnek jelelte, ha azok iskolázás végett vagy szolgálatban távol vannak. — Mindamellett, hogy a népszámlálás s a magyar kir.

statistikai hivatal vezetője „Népszámlálás" czimü füzete 14-ik lapján azt mondja, hogy a cselédek, legények, tanulók, katonák számba nem vevendők, mert megszámláltatnak ott, hol családjok megtelepedve van, vagyis a hová illetékesek: a bizottság sejtve, hogy a jogi népesség a 20,000-n felyül vagy alól csakis mintegy százzal fog kiütni, jónak látta a telelésre bejövők, a vasútért felszaporodott idegenek, s mint a következés már is megmutatta, ideiglenesen áttettnek tekinthető hivatalnokok megjelelése mellett, szabatos, s a helyi viszonyokra találó utasitás-magyarázatért folyamodni.

A jogi népesség számitása 1857 óta a következő számitáson nyugodott:

1857-ben volt helybeli illetékességü jelenlevő lakosság	16,665
„ „ „ „ távollevő „	831
összesen .	17,496

az összes lakosság 21,446, s ebből az idegenek száma 3950 lévén.

A jelenben az összes lakosság, honossági illetékesség szerint a következő táblázatot adja:

Honossági kimutatás.

Város részek.	Helybeliek		Idegenek							
			Idegen férfiak			Idegen nők				
	Férfiak	Nők	Az ország más községeiből	Osztrák tartományokból	Külföldről	Az ország más községeiből	Osztrák tartományokból	Külföldről	Távol levő helybeliek	Összesen
Belváros	2124	2501	1832	87	14	898	40	7	140	7643
Külmagyar tized . .	790	897	121	11	—	104	5	—	21	1949
Külközép „ . . .	1233	1545	242	13	1	223	12	—	16	3285
Külszin „ . . .	1111	1342	168	13	3	111	5	5	40	2798
Külmonostor „ . . .	873	1045	182	18	2	174	11	2	15	2322
Kétvizközti „ . . .	1336	1507	140	13	1	85	1	—	36	3119
Hidelvei „ . . .	1688	1942	165	32	22	105	12	12	48	4026
Külvárosok összege .	7031	8278	1018	100	29	802	46	19	176	17499
Bel- és külvárosok össz.	9156	10,779	2850	187	43	1700	86	26	316	25,142
	19,935		4891						316	25,142

Lehetetlen fel nem tünni annak, hogy mig 1857-ben 831, most csak 316 távollevő helybeli merült fel, — valamint annak is, hogy a mig az összes népesség 3696 lélekkel szaporodott, az idegenek száma csak 941-el, holott az 1857-ki számlálás az izraelitákat még idegeneknek vette, mig jelenleg a megtelepedettek mint helyi illetékesek vétettek; s igy az

izraelitákon kivül az idegenség semmivel se szaporodott, mi nem állhat: s világos bizonyságot ad arról, hogy utasitásunk, az egy évi letelepedés alapján, a vasúti munkálatokkal tovább menő egy sereg embernek helybeli illetékességet adott.

A távollevő helybeliek közül az osztrák tartományokban van 14 férfi, 1 nő; külföldön 5 férfi, 4 nő; az ország más községében vagy katonaságnál 192, mi arra mutat, hogy a mi munkás kéz, az jelenleg itthon van.

Az idegenek közül az osztrák tartományokból van 187 férfi, 86 nő; külföldről 43 férfi, 26 nő, összesen 321, — még pedig az osztrák tartományokból legtöbb van, Galicziából, honnan 69, Csehországból, honnan 58, Alsó-Ausztriából, honnan 38, Morvaországból, honnan 35, Bukovinából, honnan 20 van, mig kevesebb számmal minden osztrák tartomány, még Tirol is képviselve van 2-vel. — Külföldi van összesen 69, kikből 43 férfi, 26 nő; és pedig Egyptomból 1, Angliából 24, Olaszországból 11, Francziа-, Porosz-, Bajorországból 7, Svájczból 6, Törökország, Oroszország, Dánia, Würtemberg szintén egy-egy idegent adott. — A többi idegen a magyar korona más hatóságaihoz tartozik.

B) Nem szerint.

A nőnem csaknem mindenütt tulszámban áll a férfiak felett, s a városokban a tulszámnyalás még nagyobb, mint a vidéken. Mig 1857-ben Sleziában 112, Mórvában 110 nő esett 100 férfi lakosra, Magyarországon 103, Erdélyben 101, s igy leszámitva a tengerpartokat, Erdély a legnőtlenebb országaink közt foglalt helyet.

Városunk e részben a következő számokat adja:

Város részek:	Férfi	Nő	Összesen
Belváros	4057	3446	7503
Külmagyar tized	922	1006	1928
Külközép „	1489	1780	3269
Külszín „	1294	1464	2758
Külmonostor „	1075	1232	2307
Kétvizközi „	1490	1593	3083
Hidelvei „	1907	2071	3978
Összesen:			
Belváros	4057	3446	7503
Külvárosok összege	8177	9146	17323
Főösszeg	12234	12592	24826

Táblázatunk teljesen szabályszerü, kivéve a belvárost, hol az iskolák és hivatalok a férfiak számát tulnyomóvá teszik; mindamellett, a végeredményben a nőnem többsége oly arányt mutat, mely az általános erdélyi arányt meghaladja.

---

c) Életkor szerint.

A népszámlálás egy rovata se tünik fel feleslegesebbnek a számlálandók egy része előtt, mint a korév feljegyzése; pedig alig van egy, mely fontosabb volna. A nemzet honvédelmi képességét egyedül e rovat tünteti ki.

Régi közmondás, hogy a ki 20 éves koráig nem elég magas, 30-ig nem elég erős, 40-ig nem elég okos, 50-ig nem elég gazdag, az ezen tulajdonok megszerzésével aligha később boldogul. Ha maga a közmondásokat szerető nép is ad valamit a korévre, annyival inkább kutattatja a tudomány, a nemzetgazdászat, már csak azért is, mivel az emberiség a természettől két részre van osztva: kereső és fogyasztó korra, vagy is keresni nem tudó gyerekekre és vénekre, s viszont férfi koruakra, kik a népesség productiv részét képezik.

Sőt tovább indokoljuk, s felemlitjük, hogy az életbiztositás számításainak is alapul szolgál, a mennyiben a népességi mozgalmak s a társaságok észleleteiből kikerülő adatok mellett, vannak halandósági táblázatok, melyek egyenesen a népszámlálás adataira vannak fektetve. De különben is, magára Kolozsvár vitalitási viszonyaira nézve is érdekes már csak azért is, mert köztudomásu eset, hogy Kolozsvár évi halandósága ezer körül jár, mi 28,000 ezer lakosnak felel meg.

Nem lehetvén célunk észleletekbe bocsátkozni, hogy mindenki magának megtehesse, felemlitünk nehány általános szabályt, mely Kolozsvár lakossága élettartama kiszámitására mérvül szolgál. Ugyanis fel van állitva, hogy az emberiség összes számával szemben $3_{3,6}$% születik, $2_{7,6}$% hal el, — fel van állitva, hogy 1000 lakos közül 0—5 évesig 130, 5—10 évesig 109, 10—15-ig 98, 15—20-ig 93, 20—30-ig 154, 30—40-ig 143, 40--50-ig 125, 50—60-ig 77, 60—70-ig 50, 70—80-ig 18, 80 felül 3 egyénnek kell lenni, — mihez még csak annyit emlitünk, hogy a mig Angliában 1000 lélekből 22 hal el, addig az osztrák-magyar birodalom általánosan, s igy Kolozsvár maga is a legkedvezőtlenebb élettartamu európai részek közé tartozik.

Ezeket előre bocsátva, adjuk magát a táblázatot.

Életkor szerinti kimutatás.

Született			született			született			született		
Évben	férfi	nő	évben	férfi	nő	évben	férfi	nő	évben	férfi	nő
1869	342	357	1844	217	249	1819	120	106	1794	12	14
1868	262	298	1843	191	215	1818	120	95	1793	7	17
1867	239	264	1842	201	219	1817	91	84	1792	8	15
1866	238	216	1841	180	208	1816	87	76	1791	6	11
1865	224	256	1840	209	215	1815	90	86	1790	12	18
1864	282	242	1839	176	198	1814	72	80	1789	6	7
1863	249	249	1838	186	190	1813	63	68	1788	6	6
1862	239	244	1837	166	178	1812	67	65	1787	5	5
1861	232	223	1836	157	209	1811	56	66	1786	4	9
1860	292	240	1835	191	221	1810	76	94	1785	2	6
1859	257	238	1834	188	204	1809	60	83	1784	2	8
1858	305	267	1833	172	151	1808	58	61	1783	2	6
1857	321	265	1832	171	178	1807	46	53	1782	2	4
1856	324	269	1831	151	179	1806	43	53	1781	2	3
1855	247	265	1830	190	199	1805	55	63	1780	1	2
1854	271	289	1829	179	151	1804	59	64	1779	1	1
1853	270	300	1828	160	143	1803	40	50	1778	1	1
1852	285	305	1827	131	129	1802	45	52	1777	1	2
1851	246	270	1826	147	136	1801	24	45	1776	1	1
1850	261	296	1825	170	151	1800	40	59	1775	1	—
1849	225	266	1824	138	129	1799	34	33	1774	1	—
1848	203	281	1823	121	115	1798	27	22	1773	—	—
1847	194	200	1822	142	134	1797	24	21	1772	1	—
1846	236	225	1821	117	117	1796	24	25	1771	—	—
1845	240	243	1820	168	147	1795	24	18	1770	1	1
									1769	1	—

E táblázatnál nem lehet észre nem vennünk a népszámlálás tudománya haladását, a mennyiben ezelőtt nem évek, hanem korosztályonként történt az összeszámitás. Az 1857-ki számitás csak is a következő rovatokat ismerte: 0—6, 6—12, 12—14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 21—24, 24—26, 26—40, 50—60, és 60-n felüliek; mig a nők összesen 7 korosztályba voltak beosztva, — mi igen természetesen több számitásnál elégtelennek bizonyult be.

Mint táblázatunkból látható, Kolozsvár meglehetős számu koros embereket mutat fel, hogy többet ne emlitsünk, egy 100 éves férfit és nőt, és

egy 101 éves férfit, mihez felemlitendőnek tartjuk, hogy a 100 éves férfi neje 90 éves, de fájdalom mindkettő vak.

A bel- és külvárosokat tekintve, azon különbséget mutatják táblázataink, hogy a belváros az aggkorra jutottakban nem versenyez az összes külvárosokkal; a külközép tizeddel igen, azonban nem a hidelvei tizeddel, mely a külváros minden vidékét messze hagyja maga után, — mi egyenlő életmód és foglalkozás mellett, azon légtani észleleten kell hogy nyugodjék, mely szerint városunk e részét a Fellegvár fedi, s igy legkevésbé van kitéve a havasokról nyomuló éles légvonalnak; mig egész városunkat, s főleg a belváros déli részét örök szellő lengi, vagy is, az egész városról méltán irta egy mult századi költő: „Ritkán kellő hives szellő, fu tégedet Kolozsvár."

Ha városunk népessége vitalitását számokban akarjuk kifejezni, igy találjuk:

Van 80 éven felyül
a belvárosban férfi 15, nő 21
a külvárosban „ 18 „ 35
összesen „ 33 „ 56.

Van 90 éven felyül
a belvárosban férfi 2, nő 1
a külvárosban „ 7 „ 5
összesen „ 9 „ 6

Ha az egyes város részeket vesszük, 80—90 év közt az arány megtehetős; azonban 90 éven felyül ugy találjuk, hogy a külmagyar, külközép, kétvizközi tizedekben senki sincs, külszinben is csak egy férfi, s igy a mathusalemi kort a hidelvei és külmonostori tizedek állják ki; még pedig hidelvén a férfiak, külmonostoron a nők vannak többségben. Hidelvén egy 100 és egy 101 éves férfi, külmonostoron egy 100 éves nő koronázván be.

Ha a termelő és fogyasztó kort kivánjuk összehasonlitani, ugy találjuk, — hogy van

14 éven alóli fiu	3804
„ „ „ leány	3628
e szerint gyerek .	7432

vagyis a népesség majd egy harmada, mi a fenn felhozott arányon alól marad.

A fogyasztó kor második kathegoriája, a véneké, következő számokat adja:

van 60 éven felüli férfi	785
„ „ „ „ nő	943
összesen 60 éven felül .	1728

mi az összes népességnek 10%-nál több, s több ⅓-dal a fennidézett aránynál, mi arra mutat, hogy aggkorra nálunk a rendesnél többen jutnak.— A két fogyasztó kor összes száma tehát 9160, vagyis, városunk egy harmadánál több, nem számittathatik a productiv népesség közé, — s ha van productiv erő 60 éven felyül, azt a 14 éven felüliek kiegyenlitik.

Érdekesnek tartanók táblázatunkat az 1857-ki számitással összehasonlitani, azonban akkor 1—14, 21—60, 60—100 stb. évesig osoportba számitottak, s hogy akkor a számitás mennyire nem közelité meg a valóságot, arra nézt elég annyit emliteni, hogy a katonakötelezettséget megelözö években, főleg a külvárosokban, oly kevés fiu gyermek volt bemondva, mintha azon városrészt amazonok lakták volna.

Egyébiránt a mostani számitásunk se ment minden kritikától. Ugyanis, nők és férfiak bizonyos számokat annyira megterheltek, hogy kéntelenek voltunk a megterheltekre következő, nagyon is elhanyagolt évszámokat rectificálni. A nők kedvencz száma volt a 18- és 20-ik év, vagyis 1852 és 1850, mig a férfiak a 24, 25, 26 évek megterhelésével szintén versenyeztek, — a nők az emlitett két számon kivül a 10-s számok iránt viseltettek előszeretettel; mig a férfiak az 5-ös számokra is reflectáltak.

Még egy más jelenséget is meg kell emlitenünk, mi azon szintén felállitott tétellel, hogy az emberiségből az 1-ső évben 15, a 2-ikban 5, a 3-ikban 3, a 4-ikben 2%, s igy az első négy évben 25%, a 45 végével 50%, a 70 végével 75% hal el — nem látszik találni. Ugyanis, az első öt év csekély és apadó számaival szemben, táblázatunk a férfiak közt 10—20 között; a nők között 12—23 év között feltünő emelkedést mutat, — mi azonban helyi viszonyunkban fekszik, a mennyiben a férfiak száma emelkedését a tanulóságnak, mesterinasok és segédeknek, a leányokét a szolgálatkeresés végett ide toduló fiatalságnak kell tulajdonitanunk.

Végül felemlitendőnek találjuk, hogy bár általában több fiu születik, mint nő, nálunk mégis több az egy éves leány, — mig aztán az 5-ik évben annyira találkoznak, hogy fiu és leány egyaránt 249 számot mutat. Innen kezdve a 10-k évig párhuzamban haladnak, a 10-ik éven a férfiak elényomulnak, de a 16-ik évnél a nők a többséget ismét átveszik, s viszik 40 évig, mikor aztán elkezdnek váltakozni, azon végeredménynyel, hogy bár több nő jut aggságra, a végső évekre a férfiak jutnak el; mire felhozzuk, hogy 90 éven felyüli nő van 6, mig férfi 9, valamint azt, hogy a legöregebb nő 100 éves, a legöregebb férfi pedig 101.

D) Családi állapot szerint.

A családi, illetőleg a házas, vagy házasságon kivüli állapot, a jóllét és önállóság egyik legbiztosb fokmérője, miután természeti hajlamainkban fekszik, hogy a mint önállóságunkat biztositva látjuk, családot alapitunk. A népszámlálás ez iránybani kutatása tehát, a nemzetgazdászok számitásai egyikének szolgál alapul.

Kolozsvár e téren a következő számokat adja:

Állapot szerinti kimutatás.

	Férfi				Nő			
	Nőtlen	nős	özvegy	elvált	Hajadon	férjes	özvegy	elvált
Belvárosban	2952	984	105	16	2079	866	462	29
külmagyar tized	538	347	34	3	529	360	112	5
külközép „	854	599	30	6	930	633	211	6
külszin „	791	459	33	11	764	778	205	17
külmonostor „	646	379	49	1	654	387	185	6
kétvizközti „	824	598	62	6	782	610	195	6
hidelvei „	1043	792	59	13	1027	775	257	12
Összesen:								
belvárosban	2952	984	105	16	2079	866	472	29
külvárosban	4696	3174	267	40	4686	3243	1165	52
Főösszeg	7648	4158	372	56	1765	4109	1637	81
					24,826.			

E rovatok legfontosabbika, a **nősök** és férjesek rovata, mint a mely az önallóság mellett, egyszersmind az erkölcsiség jelzőjéül is szolgál. Nálunk a házasok és férjesek összes száma 8277; s ha felvesszük, hogy az ilyek összes számát Magyarhonban az 1857-ki számitás 33%-ra tette, ugy találjuk, hogy Kolozsvár, mely épen 33%-kat mutat, a hazai általános arányt tartja. De hogy ez nem épen kedvező, arra nézt felemlitjük, hogy Ausztriában a házasok száma több, mert ott 36%.

A nőtlenek és hajadonok száma 14,413, vagyis 58%, mi Ausztria 1857-ki kedvezőbb százalékával talál, a magyarhoni 60% ellenében.

Az özvegyek 2009, vagyis 8%, mi a monarchia általános 6%-kával szemben 2 százalékkal, majd 500-zal mutat többet, mint kellene, — s az,

hogy az özvegynők száma oly aránytalanul nagy, lehetlen, hogy fel ne tünjék.

Az elváltak száma 147, vagyis $^3/_5\%$, mi Kolozsvárt a könnyü válóperek Eldorádójában kevésnek mondható, mit azonban annak kell tulajdonitanunk, hogy a protestáns elváltak uj házasságra szoktak lépni.

Az egyes városrészeket tekintve, a belvárosban a nőtlen férfiak száma majd $^1/_3$-dal több, mint a hajadonoké; mi azonban a tanulóságnak s hivataloknak tulajdonitandó. Mindenesetre áll, hogy a nőtlen férfiak száma a hajadonokénál majd $^1/_8$-dal nagyobb, mi mégis csak arra mutat, hogy agglegények dolgában, mint minden város, mi sem vagyunk szegények.

E) Vallás szerint.

Városunkban, hol Erdély minden hitfelekezete képviselve van, habár a hivatalok nem osztatnak többé vallás szerint, miután a vallás az oktatásügy körül maig is megtartotta befolyását, a népszámlálás egy jelentékeny rovatát képezi.

Vallás szerinti kimutatás.

	Katholicus					görög			
	római	armeniai	reformatus	lutheranus	unitarius	egyesült	nem egyesült	anglicanus	zsidó
Belvárosban	3310	33	2385	521	478	464	46	1	265
külmgyar tized	536	1	1122	84	30	53	13	—	89
külközép „	1104	—	1454	68	52	309	36	—	246
külszín „	1462	—	639	79	76	429	39	1	33
külmonost. „	1297	—	558	133	117	149	31	—	22
kétvizközti „	942	2	1079	149	120	468	96	—	227
hidelvei „	1161	—	2122	99	185	206	71	22	112
Összesen:									
belvárosban	3310	33	2385	521	478	464	46	1	265
kültizedekben	6502	3	6974	612	580	1614	286	23	729
Főösszeg	9812	36	9359	1133	1058	2078	332	24	994

Mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy táblázatunk a távollevő helybelieket, illetőleg a távollevő még kiskoru családtagokat számitáson kivül hagyta: miért is az egyházok összeirásával nem fog találni, — valamint azt,

hogy a fennebbi számban a róm. katholicus, reformatus és unitárius főtanodák népessége szintén befoglaltatik, kik azért az ittoni egyházoknak még sem rendes hivei.

Mi az arányt illeti, legszámosabb a róm. katholicus 9812, utána a reformatus 9359 népességgel, mig a többi felekezet egy-két ezer küzt áll.

Mi a multakbani arányt illeti:

1734-ben családfő volt			ev. reformatus . .	814
„	„	„	róm. katholikus . .	301
„	„	„	unitarius . . .	276
„	„	„	lutheranus . . .	122
„	„	„	görög katholikus .	12
				1525

A legközelebbi, u. m. az 1857-ki népszámlálás alkalmával ilyen sorban következtek:

1857-ben volt ugyanis egyén			ev. reformatus .	7194
„	„	„	róm. katholicus .	6944
„	„	„	görög katholikus .	1160
„	„	„	lutheranus . . .	1042
„	„	„	unitárius . . .	738
„	„	„	izraelita . . .	231
„	„	„	nem egyesült görög	170
„	„	„	örmény katholicus	17

Hogy minő arányokat mutat fel táblázatunk, azt fennebb bemutattuk. A három számlálás közti különbséget tüzetesen tárgyalni nem levén szándékunkban, csak is következő megjegyzésekre veszünk alkalmat.

A róm. katholikusokra nézve feltünő azon csekély arány, melyben a mult század első felében a nagy többségben álló reformátusokkal szemben állottak, mig az unitáriusok akkor szintén megközelitették; a midőn most többségre jutva látjuk.

A reformátusokra nézve meg kell jegyeznünk, hogy a jogi népesség többségét, a fennebbi számok mellett is, nekik kell tulajdonitanunk.

A görög vallásra nézve: lehetlen hogy fel ne tünjék, miszerint görög-keleti 1734-ben egy sic volt, 1857-ben csak 170, most már 832, — valamint a görög katholicusokra nézve, hogy 1734-ben csak 12 családfő volt, 1857-ben még csak 1160, most már 2078.

S különösön az izraeliták mutatnak roppant haladást. Ugyanis 1734-ben egy sincs, 1857-ben csak 231, most már 994; mely szaporodást az

ostromállapot kedvezményeinek, s különösön Gulochovszki azon patensének kell tulajdonitanunk, mely az izraelitáknak földvásárlási jogot adott.

Ha az egyes városrészek közti arányra reflectalunk, ugy találjuk, hogy:

a belvárosban a róm. katholicusok $^1/_3$-dal többen vannak, mint a reformátusok, mig a külvárosok közül a külszín és külmonostor tizedekben vannak hatalmasabban képviselve, —

ellenben a külvárosok keleti és északi részeiben, a kétvizközt és külközépben, de különösön a külmagyar és hidelvei tizedekben a reformátusok vannak tulnyomó többségben.

F) Nyelv és nemzetiség szerint.

A nyelv és nemzetiség szerinti számlálás, föleg most, a midőn a a politikai agitatio a kaszturalom és vallás helyett a nemzetiséget vette fel fegyverül, igen érdekes lett volna, már csak azért is, mivel meg lehettünk győződve, hogy az 5 milliónak számitott magyar, legalább 8 millióra emelkedett volna.

Miután népszámlálásunk a hon polgárait egyéni, családi, társadalmi, vallási, állampolgári, szóval minden viszonyában felvette, hogy a nemzetiség szerinti összeszámitás elmaradt, a tudomány érdekében valóban sajnálnunk kell.

Az „elmaradt" szót akarattal használtuk, mert hogy czélba volt véve, mutatja az, hogy a Pesten tartott statistikai felolvasások kilátásba helyeztek: mig azonban a bécsi felolvasások, melyeket e sorok irójának élvezete volt hallgatni, nyiltan kifejezték, mi bekövetkezett: hogy az ebbéli számitás nem fog megtörténni, nem, mert a szláv elem agitatiója erre a kedvező időt nem adja meg.

Ott állunk tehát, hogy a nemzetiségre nézve be kell érnünk az 185 $^0/_1$-ki népszámlálás reánk nézt a legkedvezőtlenebb számával, miután sem 1857-ben, sem most össze nem számittatott. Holott, ha legalább odáig elmegyünk, hogy egy rovatban megkérdezzünk mindenkit, hogy hány hazai nyelvet beszél, kiderült volna, hogy nyelvünk nem csak aránylagos, de teljes absolut többségben van, s igy arra, hogy az ország politikai nemzetisége rólunk neveztessék, nem csak jogi és történeti, de egyszersmind numericus igényünk is van.

Mi városunkat illeti, itt a nemzetiségi viszonyt, a vallási táblázat számai teljesen kifejezik. Ha a két görög valláson levőket románoknak, az ev. lutheranus vallásuakat szászoknak, a Mózes vallásuakat izraelitáknak vesszük: nem csak hogy kiadtuk a teljes contingenst, sőt azt hisszük, hogy a lutheranusok közül, kik néhány év óta magyar papot is tartanak, annyian reclamálnának, hogy azon kevés katholicus, kikért a nagy templomban német prédicatiót is tartanak még a régi idők emlékére, bőven ki van cserélve.

E szerint nemzetiségi tekintetben igy állanánk:

magyar	mintegy	20,265
német	„	1,133
román	„	2,410
izraelita	„	994
angol	„	24
		24,826

Az apróbb hazai nemzetiségeket, mint örmény, német, czigány számitáson kivül hagytuk, már azért is, mivel városunk nyelve annyira magyar, hogy mint muzeumi ritkaság tekintetik, ha valaki a magyar nyelvet is nem beszéli.

G) Miveltségi fokozat szerint.

Széchenyi már a Hitelben kimondotta, hogy az állam valódi erejét a benne levő mivelt fők száma képezi. A miveltség a népességi szám sulyát megkétszerezi.

Kolozsvár, hol nemzeti szinház, országos muzeum, négy casino, három nyomda, jogakademia, három könyvtárokkal ellátott főtanoda, néhány nőnövelde, s több a város és pénzintézetek által évenként 8—9000 frtig dotált fiu és leány népiskola van, sokaknak fel fog tünni azon kedvezőtlen arány melyet a népszámlálás e részben felderitett: ha mindenekelőtt meg-nem jegyezzük, hogy a gyerekek és cselédség mellett, négy külváros tizedeit földészkedő nép lakja, kik korunkig mások és önmagok által is e részben el voltak hanyagolva.

Ugyanis a 24,826 jelenlevő népesség következő arányokat mutat:

Miveltségi kimutatás.

Város részek	Tud olvasni		Tud olvasni és irni		Nem tud se olvasni se irni	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Belváros	38	180	3270	2073	749	1193
Külmagyar tized . .	5	49	465	353	452	604
Külközép „ . .	40	94	630	367	819	1319
Külszín „ . .	15	35	705	530	574	899
Külmonostor „ . .	14	68	773	651	288	513
Kétvizközti „ . .	29	79	587	350	874	1164
Hidelvei „ . .	72	195	743	462	1092	1414
Összesen:						
Belvárosban . . .	38	180	3270	2073	749	1193
Kültizedekben . .	175	520	3903	2713	4099	5913
Főösszeg . .	213	700	7173	4786	4848	7106
	913		11,959		11,954	

Táblázatunk következő megjegyzésekre ad alkalmat:

A belváros 4057 férfi népességéből irástudatlan . . . 749

„ 3446 női „ „ . . . 1193

1942

ebből 1—7 évesig való fiu gyermek van 343, leány gyermek 358 701

fennmarad nagy és nagyobbkoru irástudatlan 1241

melynek nagy részét az 1340 cseléd képezi.

A külvárosok férfi népességéből irástudatlan 4099

„ női „ „ 5913

9012

Férfi gyermek ebből 1492, leány gyermek 1524, férfi cseléd 375, leány cseléd 965, összesen 4356

az irástudatlan nagy és nagyobbkoruak száma tehát 4656

mely számból a férfiakra 2222, a nőkre 3424 esik, — mi arra mutat, hogy ideje volt külvárosainkat népiskolákkal ugy ellátni, mint most ellátva vannak. Mert, a mig a belvárosban alig van egy, ki irást ne tudna, a külvárosokban mondhatni mindon harmadik nagy ember irástudatlan.

Táblázatunk még a következőket is mutatja:

az összes lakosságot véve az irástudók 51·8%, az irástudatlanok 48·1% mutatnak, mi igen szomoru arány, a mikor Debreczenben a népességének csak $^1/_3$-da irástudatlan, —

a csak olvasni, de írni nem tudó nők száma háromannyi, mint a férfiaké, mi arra mutat, hogy a nők egy része az írást később elfelejti, —

míg a belváros kedvező arányt mutat, a kültizedekben főleg a földészkedő külközép-, hidelvei és kétvizközti tizedek a más kültizedekkel szemben is kedvezőtlenebb arányokat mutatnak fel.

H) Testi és lelki fogyatkozásokban szenvedők.

Az állam ereje a testileg és lelkileg ép emberek számától van függővé téve; haladásnak kell tehát jelezenünk azt, hogy népszámlálásunk, most először, ezek számbevételét is körébe vette.

Kétféle természeti hiányokat kerestünk: testieket, u. m. vakokat és *siketnémákat*; *lelkiekot*, u. m. *elmebetegekot* és *hülyéket*. Hogy a népszámlálás e rovata országszerte hiányos lesz, az bizonyos, mert főleg a jobbmódu családok ezen hiányokat lehetőleg titkolni szokták: holott, hogy ezen számitásnak meg van a haszna, csak azt említjük fel, hogy mióta a franczia népszámlálás egy vidéket deritett fel, melyben a vakság, mint nálunk itten a golyva szokatlan mennyiségben jön elő, azóta azon vidéket az orvosok meg kezdék látogatni, s mintegy tanulmányaik tárgyává tették.

Számitásunk a következő eredményt adja:

A fogyatkozásban szenvedők kimutatása.

	Vak		Siketnéma		Elmebeteg		Hülye	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Belvárosban	3	4	2	2	1	4	—	3
Kültizedekben	17	13	7	4	10	13	12	9
Összesen .	20	17	9	6	11	17	12	12
				104				

Ha a számok megbizhatók, akkor elég kedvező arányt mutatnak, mert 250 emberre esnék egy testileg vagy lelkileg csonka.

I) FOGLALKOZÁSI VISZONYOK.

Tájékozás.

A népesség keresetének és foglalkozásának kimutatása, a népszámlálás egyik legérdekesebb feladata.

Bármily hangzatos a lakósság tekintélyes száma, mégis az államra nézve csak azon egyén számit, a ki nemcsak hogy magát fenntartja, de az állam háztartásához is hozzájárul; míg azon rész, melynek keresete nincs, az államnak és társadalomnak inkább terhe, mint számitó ereje.

E rovat azt keresi, hogy ki miből tartja fenn magát, vagy keresi az egyén viszonyát családjához, társadalomhoz, illetőleg a közgazdászathoz. Az egyén foglalkozása tőke levén, mely termel és gyümölcsöz: közgazdászati szempontból érdekes tudni, hogy a népesség foglalkozásában mennyi és minő tőke rejlik.

Az előnkbe szabott utasitás a mult népszámlálásokhoz képest haladást tanusitott. Az 1857-ki népszámlálás a foglalkozásra nézve 18, a mostani 58 külön rovatot állitott, — az 1857-ki minden kereskedelmi vállalkozót csak egy rovatba huzott össze? mig a mostani jóval tovább ment, ha csak azt emlitjük fel, hogy a mű-ipart hat, a kereskedési vállalkozókat három fő rovatra osztotta.

Azonban, tekintve hogy Kolozsvár Erdély északi felének foglalkozását és iparát képviseli; tekintve, hogy Kolozsvár a vasút megnyilása által iparkereskedelmi tekintetben egészen átváltozik; s tekintve, hogy addig is a közelgő vállalkozási szellem már is keresi a meglevő munkaerőt: e körülményekből kifolyólag, czélszerünek láttuk a kapott utasitás és táblázatoknál tovább menni, elmenni egész odáig, hogy ha nem adunk is foglalkozási statistikát, de adjunk legalább oly részletes népszámlálási kimutatást, mely a felmerülhető kérdésekre feleletet adjon.

Mint látni fogjuk, kimutatásunk e részével szemben, csak a bel- és külvárost különböztetjük meg, vagyis a külváros tizedeit nem szerepeltetjük. Nem pedig azért, mert külvárosaink igen egy természetüek, azon csekély eltéréssel, hogy a kétvizköz, hidelve, külmagyar, külközép inkább földészek, a külszín inkább épitőmesteremberek, a külmonostor inkább nyugdijasok lakhelye.

a) Tudomány és művészet után élők.

aa) Lelkészek.

Mint fennebb láttuk, városunkban 13 templom van, s mint megjegyeztük, Erdély minden hitfelekezete hivőket számlál. E mellett az ev. reformátusok és unitáriusok püspökségének itt van székhelye, s a rom. katholikusok részéről három rend bir zárdával.

A lelkészek kimutatása.

Rom. katholikus.

Róm. kath. bizottmányi előadó, kanonok		1
„ „ plébános, apát		1
„ „ segéd lelkész		3
Rendhez tartozók	Kegyes rendiek	13
	Szt.-Ferencz rendiek	5
	Minoriták	4
Nevendék papság: Kegyesrendi		2
„ „ Minorita		3
„ „ Szt.-Ferencz rendi		2
		34

Ev. református.

Püspök	1
Lelkész	4
Nyugalmazott lelkész	1
	6

Ev. lutheranus

Lelkész	2

Unitarius.

Püspök	1
Lelkész	2

Görög egyesült

Lelkész	2

Görög nem egyesült

Lelkész	1

Izraelita

Rabbi	1
Összesen	49

E kimutatásra meg kell jegyeznünk, hogy ezen lelkészek egy része, pl. a kegyesrendiek összes száma, mint tanár is foglalkozik.

bb) Tanárok, tanitók, tanulók.

Az oktatás a jobb jövő alapja. Mint a miveltséget kimutató rovatunk meggyőzhetett, városunk felsöbb tanodákkal szépen el volt látva, de az elemi oktatás nem volt kellően beállitva. Azonban a mindkét nembeli elemi oktatás az ujabb időben szintén berendeztetett, s a még az idén megnyitandó polgári iskola, a kevésbbé mivelt ipar és kereskedelmi ismeretek, s a szintén rendezés alatt álló tanitó-képezde és minta-nönövelde, városunk ebbeli hiányait fedezni fogják.

A jelen népszámlálás egy jogakademia, egy sebészeti tanfolyam, a róm. katholikus, reformatus és unitárius fögymnasiumok, elemi iskolák, leányneveldék, kisdedovodák tanitóit és tanárait vették számitásba; a kolozsmonostori gazdászati tanintézet személyzetét számításon kivül hagyván.

Tanárok és tanitók kimutatása.

Lakik	Belváros	Külvárosok	Összesen
Köztanár	37	16	53
Köztanitónő	6	—	6
Magántanitó	16	13	29
Magántanitónő	27	11	38
Rajztanár	2	1	3
Zenetanitó	12	3	15
Énektanitó	1	—	1
Tornászat-tanitó	1	—	1
Vivó-mester	—	1	1
Táncmester	2	—	2
Összesen . .	104	45	149

Az első rovatbeli köztanárok közül:

Jogtanár az akademián	8
„ a reformatusoknál	1
Orvos sebészeti tanár	7
Gymnasialis tanár: a Lyceumban, kegyesrendi .	13
„ „ a reformatusoknál . . .	10
„ „ az unitariusoknál . . .	8
Kisdedovodai tanár	2
Lyceumi elemi iskolákbani tanár	4
Összesen . . .	53

A felsőbb tanulók kimutatása.

Joghallgató az akadémián	240	
A reformatusoknál	34	274
Theologus az unitariusoknál		26
Sebészeti tanuló a Lyceumban		34
Itt szállásoló gazdászati tanulók Monostorón		9
Gymnasiális tanuló, róm. katholikus		511
„ „ ev. református		369
„ „ unitárius		217
Összesen		1440

Mint látható, az elemi tanodák, kisdedovodák népessége számitáson kivül maradt. A fennebbiekre pedig jónak látjuk megjegyezni, hogy miután a népszámlálási táblázatok azt, hogy a tanuló hová tartozott, nem keresték, ezen összeállitás az illető tanodák kimutatása szerint van bevezetve.

cc) Irók, művészek.

Városunkban, hol jelenleg három nyomda, három hirlap, több akademiai tag s muzeumi hivatalnok van, hogy számosan foglalkoznak mint irók, kétséget nem szenved; de mellékfoglalkozásnak tekintvén, csak a lapszerkesztőket és belmunkatársaikat vehettük irói foglalkozásuaknak.

A művészekből: szobrászunk nincs, festőnk volt egy, színészeinket hozzuk, a zene és ének mivelői a mesterek közt már előjöttek; még legalább Pongrácz és Salamon zenebandái tagjait felvehettük volna, mint kik zenészet után élnek, de hogy hányra talált volna a művész czim, belebocsátkozni nem kivánunk, s igy a nem közvetlen termelő-iparosok közé soroztuk.

Irók, művészek kimutatása.

Lapszerkesztő és belmunkatárs	7
Festész	1
Színész	47
Tánczosnő	4

dd) Közhivatalnokok.

Kolozsvár, mint királyi város, meglehetős számu **városi tisztviselővel** rendelkezik, kiknek egy része a közigazgatás, más része a rendőrség, s harmadik része a törvényszék teendőit viszi.

Mint Kolozsmegyének székhelye, a **megyei tisztviselők** nagyrészé-

nek is lakhelyéül szolgál, kik szintén a megyei közigazgatás, törvényszék és a kerületi urbéri törvényszéknél vannak alkalmazva.

Mint Erdély volt fővárosa, az „Unio" kimondása s a főkormányszék megszünte után is több **állami hivatal-testület** székhelye lett, milyenek a királyi biztosság, pénzügyi igazgatóság, pénzügyi-ügyészség, bánya-igazgatóság, harminczad, posta, távirda és telekkönyvezés.

Közhivatalnokok kimutatása, lakásuk szerint.

Hivatalnok	Belváros	Külváros	Összesen
Állami . . .	139	158	308
Pénzügyügyőr .	—	11	
Megyei . . .	19	34	53
Városi . . .	39	41	80
Összesen			436

ee) Egyleti tisztviselők.

Az associatio eszméje, az ujabb időkben nálunk is nagy hóditásokat tett. Különös, hogy a szellemi téren majdnem versenyt tartottunk, mig az anyagi téreni társulás mezejét korunkig csaknem parlagon hagytuk.

A szellemi téreni társulás gyümölcsekép felmutathatjuk: az iparosok egyletét, polgári társalkodót, kört és casinót, a zeneconservatoriumot, zenekört, dalkört, ügyvédi-, szinház- és muzeum-egyletet; az anyagi téren: a gazdasági-, pincze-, lovar- és fogyasztó-egyletet; a humanistikus czéluak közül: a jótékony nőegyletet, a temetkezési társulatokat, az iparosok beteg-segélyző és temetkezési társulatát, s a piaczi templom körüli épületek lebontását czélzó, s a sétatéren épitkező egyletet; mig sajnosan jegyezhetjük meg, hogy lövész-, torna-, tüzoltó egyletről még mind nem szolhatunk.

Azonban ezen egyletek vezetői s titkárai, ha huznak is némi tiszteletdijt, állomásaikat csak mellék foglalatosságnak tekinthetjük; kivételt képeznek mégis:

A muzeum-egylet tisztviselői 5
A gazdasági-egylet titkára 1
Az iparkamra titkára 1

kik mint kiválóan titkárságukkal foglalkozók tekintődhetnek.

Nem lévén ily rovatunk, a városi tisztviselőkkel summáztattak.

ff) Ügyvédi személyzet.

A közvetitő foglalkozásoknak mondhatni csak egy nemét, az ügyvédséget ismerjük; arra, hogy magán ügynökségek mint önálló vállalatok fejlődhessenek ki, még várnunk kell.

A forradalom előtt, a főkormányszék itt léteért, ügyvédeink száma tekintélyes volt. A Bach-rendszer alatt a 48 előtti stallumok érvényen kivül tétetvén, ezen foglalkozás egyelőre nehány bevándorlottnak nyujtott zsiros kenyeret, mig aztán a mieink is megtanulták a maig is rajtunk felejtett osztrák törvényeket. Az alkotmányos idők beálltával ügyvédeink száma ismét szaparodni kezdett, s ma az ügyvédi kar és személyzete a következő:

Az ügyvédi személyzet kimutatása.

Ügyvéd	26
Ügyvédi fogalmazó	24
„ irnok	11
Összesen	61

Az előnkbe szabott táblázat az ügyvédet és személyzetét nem különböztette meg, mi azonban jónak láttuk megkülönböztetni; mit azon megjegyzés kiséretében hozunk fel, hogy azon nehány 48 előtti ügyvédet, kik az ujabb kivánalmaknak nem tettek eleget, de azért ügyeket folytatnak, a fogalmazók rovatába hoztuk fel.

gg) Egészségügyi személyzet.

Városunk egy sebészeti tanfolyammal, országos korházzal, négy gyógyszertárral lévén ellátva, az egészségügyi személyzet, nem csak városi és megyei, de egyszersmind országos hivatással is foglalkozik. Innen fejlett ki az erők népességünk szükségletét meghaladó csoportosulása.

Egészségügyi személyzet kimutatása.

Orvos-tudor	22
Okleveles sebész	24
Állat-orvos	2
Bába	25
Okleveles gyógyszerész	4
Gyógyszerész segéd	10
Sebész és sebészeti segéd	16
Összesen	103

b) Műiparosaink.

A nekünk feladott táblázat a termelő ipart 8 csoportba sorozta: kettőbe az őstermelést, u. m. a földmivelést és bányászatot; magát a műipart hatba, mi e hat csoportot 13 rovatban hozzuk.

Az őstermelés egyik ágával, a földmiveléssel foglalkoznak ugyan külvárosaink, de a bányászat reánk nézt holtrovatnak tekinthető. Gyáriparunk szintén jelentéktelen, egyedül kézműiparunk jöhet tekintetbe. Pedig az érczhegyek és erdős havasok városunkba látszanak, a Szamos, mely több lóerővel bir, csatornázottan is átfutja városunkat, még pegig oly kristály tisztán, hogy egy gyárvárosi embernek lelke fájna érte. Mert ipar és kereskedelmi iskolánk nem volt, a főkormányszék idejöttével iparosaink fiainkat hivatalok után inditották, s igy következett be, hogy a mi iparunk volt is, az is pangásnak indult.

Bár hazánk, illetőleg Kolozsvár kiválólag fa- és bőrgyártásra látszik hivatva, mindazáltal gyárosok helyett, csak mesterembereket birunk. Részvényes társulaton nyugvó iparvállalatunk egy sincs. Gőzerővel csak az állami szivargyár s két gőzmalom dolgozik. A 26 czéh (lakatos-üveges-bádogos, csizmadia, takács, kádár, rézmives, szőcs, kötélverő, gombkötő, könyvkötő, kalapos, timár, ács, asztalos, magyar-szabó, német-szabó, arany-ezüst-mives, kerekes, szijgyártó, czipész, nyerges, fazakas, mészáros, zsemlyés, kovács, fésüs és szappanyos) közül, egyedül az asztalosok értették meg az associatio intőszavát, azt, hogy nagy iparral, nagy tőkével szembe, csak egyesitett erővel foghatunk szembeszálni.

Mint fennebb érintők, nem lehetvén czélunk ipar-statistikát adni, nem számokba foglalni az ipartermelést, a bel és vidéki fogyasztást, kivitelt és behozatalt, nem tehát kimutatását annak, mennyire fedezi iparunk piaczunk szükségét: áttérünk a népszámlálás adataira, az iparvállalkozók és segédmunkásaik, vagyis a munkaerő kimutatására.

---

1) Őstermeléssel foglalkozók.

aa) Föld- és erdő-müveléssel foglalkozók.

Az ős- vagy nyerstermelés, mely iparosaink sorait megnyitja, csak a külvárosiak által üzetik; s különösen a konyha-kertészet ugy áll, hogy a vasút megnyiltával tekintélyes kivitelre számithatunk.

A földészettel foglalkozók kimutatása.

Foglalkozás neme	Belváros	Kültizedekben	Összesen
Nagy földbirtokos	20	—	643
Földész	—	623	
Haszonbérlő	2	4	6
Gazdatiszt	7	20	27
Diszkertész	—	9	9
Konyha-kertész	—	78	78
Éves szolga	—	105	105
Napszámos	—	1469	1469
	Összesen		2337

Mint látható, az erdő-művelés nincs képviselve.

bb) Vadászat- és halászattal foglalkozók.

A mi vad, s a Szamosban a mi hal terem, nem levén elégséges önnálló foglalkozás kifejtésére; vadászaink, s még a társulat egynemét felvett halászaink is 6-ban adták fel magokat ily foglalkozásuaknak.

cc) Bányászat és kohászattal foglalkozók.

Bár számlálunk bányász-birtokosokat, mindazáltal mint foglalkozást, még kőbányászaink se vették igénybe. Hanem itt levén az állami bányanyaigazgatóság, az annál alkalmozott hivatalnokok száma 26, kikből a belvárosban 12, a kültizedekben 14 lakik.

---

2) Kézműiparral foglalkozók.

aa) Építészeti iparral foglalkozók.

Az építészeti ipar tőkét feltételez. Nagyobb épitkezésünk a mult század végén kezdődött, a fökormányszék idejöttével: ekkor épült többek közt az unitariusok temploma, a Bánffy-palota; s a Napoleon által felidézett continental-systhema a keleti czikkeket városunkon vezetvén át, épültek a városi redoutte, a nemzeti szinház, a lyceum s franczia fedelü házaink nagy része.

Építészeti iparunk fejlése a harminczas és negyvenes években érte tetőpontját, mint a mikor több monumentalis épület keletkezett: mint a piaczi torony, a kül-magyarutczai ev. ref., és a szentpéteri r. kath. templom,

a városház, nagy kaszárma, muzeum, a lyceumi nyomda, a piaczi Jósika- és Rhédey, a külmonostori Zeyk-ház, s több nagy épületünk.

A forradalom után, megszünvén főváros lenni, az épitkezési kedvnek is szárnya szegetett. Ez időből csak a szivargyár, a mit felemlithetünk. A hivatalok Szebenbe vitetvén, a ház-épités feleslegessé vált. Most a vasút közeledte, s több hivatal ide helyezése meghozta volna az épitkezési kedvet, de hiányzik a tőke; s mivel a telekkönyv most készül, hiányzik még a realhitel, s maga az uj épületekre adott adó-mentesség se képes az épitkezést megkezdetni, mert a vasút minden épület-anyagot s munkaerőt elnyelt. S a beállott lakás-hiány egy év alatt a lakbért 20—25%-al szöktette.

S hogy e miatt nem a legnagyobb számmal rendelkezhetünk, itt következik:

Az épitészeti iparosok kimutatása.

Ipar ág	Belvárosban Vállalk.	segéd	inas	Kültizedekben Vállalk.	segéd	inas	Összesen	
Kir. épitészeti hivatalnok	—	—	—	—	—	—	22	27
Magán-mérnök	—	—	—	—	—	—	5	
Épitész	3	—	—	4	—	—	7	
Kőmives (engedélyezett)	12	4	—	27	201	15	255	
Kőmives (nem engedély.)	3							
Kutcsináló	—	—	—	3	—	—	3	
Szobafestő (engedélyezett)	2	—	1	10	12	2	27	
Szobafestő (nem enged.)	—	—	—					
				Összesen			319	

bb) Művészeti iparral foglalkozók.

Következik a 3 könyv- és könyomda, s 2 fényképészeti müvészünk személyzete:

Foglalkozás	Belvárosban Vállalk.	segéd	inas	Kültizedekben Vállalk.	segéd	inas	Összesen
Könyv- és könyomdász	2	7	3	1	31	8	52
Fényképész	1	—	—	2	2	—	5
Metsző	—	—	—	1	—	—	1
Gypsöntő	—	—	—	2	—	—	2
Czégfestő	—	—	—	3	—	2	5
				Összesen			65

cc) Fémiparral foglalkozók.

Iparág	Belvárosban vállalkozó	segéd	inas	Kültizedekben vállalkozó	segéd	inas	összesen
Aranymives . .	5	3	1	3	2	1	15
Ezüstmives . .	2	1	1	2	2	2	10
Órás (engedélyezett)	4	6	—	3	1	—	14
Órás (nem enged.)	—	6	—				
Harangöntő . .	2	2	—	—	—	—	4
Rézmives és rézöntő	4	8	6	3	—	—	21
Czinöntő . . .	1	—	—	—	—	—	1
Orgona-készitő .	—	—	—	1	—	—	1
Pipa-rezelő . .	—	—	—	3	—	—	3
Bádogos . . .	6	6	4	4	6	5	31
Kardcsináló . .	1	1	1	—	—	—	3
Késcsináló . .	2	2	1	1	2	1	9
Puska-mives . .	1	1	1	—	—	—	3
Lakatos . . .	11	14	15	2	8	4	54
Kovács . . .	—	—	—	14	31	24	69
Czigány kovács .	—	—	—	43	—	—	43
Vasöntőde tulajdonos	—	—	—	1	—	—	1
				Összesen			282

dd) Kőiparral foglalkozók.

Iparág	Kültizedekben vállalkozó	segéd	inas	összesen
Fazakas (engedélyezett) .	32	37	7	83
Fazakas (nem engedélyezett)	7			
Kőfaragó (engedélyezett) . .	5	21	5	45
Kőfaragó (nem engedélyezett)	14			
Tégla-, és cserép-gyáros	1	39	—	40
Kövezet-rakó	3	—	—	3
Összesen				171

E táblázatokra meg kell jegyeznünk, hogy két társas cserép-gyárunk, s több téglavetőnk van; de a fenesi társas-gyár számitásba nem jön, s a téglavetők birtokosai mellék foglalatosságnak tekintették; valamint azt, hogy belvárosban ily foglalatosságu nem találtatott.

ee) Faiparral foglalkozók.

Iparág	Belvárosban vállalk.	segéd	inas	Kültizedekben vállalk.	segéd	inas	összesen
Aranyazó	1	—	—	—	—	—	1
Ács (engedélyezett) .	—	—	—	15	119	14	171
Ács (nem engedélyezett)	—	—	—	23			
Asztalos (engedélyezett)	17	31	18	27	68	11	196
Asztalos (nem engedély.)	—	—	—	27			
Esztergályos . . .	1	2	1	5	3	2	14
Kádár	—	—	—	12	5	7	24
Kapta csináló . . .	—	—	—	1	—	—	1
Gazdászati gépgyáros	—	—	—	2	8	3	13
Kerekes	—	—	—	16	27	15	58
Kocsi-gyártó . . .	2	11	5	—	—	—	18
Lakirozó	2	4	3	1	3	1	14
Csertörő	—	—	—	1	1	—	2
Kosárkötő	—	—	—	3	—	—	3
				Összesen			518

Mint a fennebbiekből látható, faiparunk meglehetősen fejletlen, csak a mindennapi szükséget fedezi. Pedig ha meggondoljuk, hogy külföldön a faipar akkorára fejlett, hogy csak a nyelek készitésével óriási gyárok foglalkoznak, s a játékszerek faragásával az Érczhegy egész falvai megkeresik élelmöket: lehetlen be nem látnunk, hogy faiparunk az, mely érkező vállalkozók által legelöl rohantatik meg.

ff) Vegyészeti-czikk termelők.

Bár a vegyészeti italczikkeket több helyt az élelmi-szerek közé látjuk sorozva, e rovat alatt hozzuk, de elkülönitve.

Iparág	Belvárosban vállalkozó	segéd	inas	Külvárosokban vállalkozó	segéd	inas	Összesen
Eczetgyártó (engedélyezett) .	—	—	—	2			
Eczetgyártó (nem engedélyezett) .	—	—	—	1	—	—	3
			munkás				
Serfőző	1	1	2	—	—	—	4

Iparos	Belvárosban vállalkozó	Belvárosban segéd	Belvárosban inas	Külvárosokban vállalkozó	Külvárosokban segéd	Külvárosokban inas	Összesen
Szesz-gyáros (engedélyezett)	—	—	—	7	17	munkás 26	55
Szesz-gyáros (nem engedélyezett)	—	—	—	5			
Rozsolis-gyáros	2	—	—	—	—	—	2
Olaj-gyáros	—	—	—	1	1	10	12
Szappan-, gyértya-gyártó (engedély.)	2	8	—	(n. en.) 6	2	—	18
Illatszer-készitő	1	—	—	—	—	—	1
Enyv-főző	—	—	—	1	—	—	1
Fénymáz-készitő	—	—	—	1	—	—	1
				Összesen			97

A hiányzani látszó gáz-telep akkor csak terv; — s bár keményitő készitéssel többen foglalkoznak, csak mellékkeresetágnak tekintik.

gg) Élelmiczikk termeléssel foglalkozók.

Iparág	Belvárosban vállalkozó	Belvárosban segéd	Belvárosban inas	Külvárosokban vállalkozó	Külvárosokban segéd	Külvárosokban inas	Összesen
Gőzmalom tulajdonos	1	—	—	1	—	—	2
Molnár	—	—	—	8	24	1	33
Zsemlés	2	15	12	11	22	6	68
Kenyérsütő	—	—	—	4	1	—	5
Czukrász	5	9	3	1	5	2	25
Pogácsás (engedélyezett)	—	—	—	3	6	1	15
Pogácsás (nem engedélyezett)	—	—	—	5	—	—	
Mészáros (engedélyezett)	—	—	—	41	47	12	113
Mészáros (nem engedélyezett)	—	—	—	13			
Paczal-készitő (engedélyezett)	—	—	—	1	—	—	5
Paczal-készitő (nem engedélyezett)	—	—	—	4			
Pecsenye-sütő	—	—	—	14	—	—	14
Szalámi-készitő	—	—	—	1	—	—	1
				Összesen			281

Ha a külföld gyenge kenyerére, s arra gondolunk, hogy a párizsi kiállításon Dreher sere és császár zsemlyéjével s egy más vajas kiflijével mily forgalmat csinált: óhajtandónak tartjuk, hogy pékjeink kalácsaikkal, kenyérsütőink hires kenyerünkkel a bécsi 1873-ki kiállításon szintén megjelennének.

hh) Dohány-iparral foglalkozók.

Ez iparágot az állam üzi, az itteni nagyszerü dohánygyárban. E gyárt 6 tisztviselő vezeti, 11 felügyelő alatt benne 318 munkás dolgozott.

ii) Szövő-iparral foglalkozók.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			Összesen
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	
Férfi-szabó (engedélyezett)	39			18			
Férfi-szabó (nem engedélyezett)	—	33	14	24	109	12	249
Női-szabó (engedélyezett)	4			13			
Női-szabó (nem engedélyezett)	—	11	3	8	13	2	54
Szűr-szabó (engedélyezet)	1						
Szűr-szabó (nem engedélyezett)	—	—	—	4	8	4	17
Gombkötő	6	2	—	—	1	—	9
Kárpitos (engedélyezett)	4	3	2	—			
Kárpitos (nem engedélyezett)	—	—	—	4	—	—	13
Takács (engedélyezett)	3			4			
Takács (nem engedélyezett)	—	8	7	2	4	2	30
Paplan csináló	2	—	—	4	2	—	8
Esernyő-készitő	1	—	—	2	—	—	3
Kötélverő	1	—	—	2	2	3	8
Szita-kötő (engedélyezett)	—	—	—	4			
Szita-kötő (nem engedélyezett)	—	—	—	5	5	2	16
Divát-árus	10	1	8	2	—	—	21
Varrónő	68	—	—	187	—	—	255
						Összesen	683

Minthogy táblázatunkba csakis a varró-ipar látszik megjelenni, a szövő-iparra nézt némely megjegyzéseket hozunk.

Gyapott-iparunk kevés vatta-készítés, mig másutt a fonodák orsóinak százezrei dolgoznak; s Reichenberg csak egy épületében 800 szövőszék működik. Ha tekintjük, hogy a gyapott még Triesztet se ejtette utjába, nem is lehetett másképp; mióta azonban az amerikai háboru miatt 1861-ben a gyapott válság kiütött, s a figyelmet Kelet-India gyapottjára vetette át, mihez a Suezi-csatorna megnyitása is járult: kilátásba jött a remény, hogy ha nem is Kolozsvár, de Erdély a gyapott-iparnak hazájává lehet.

Gyapju-iparunk semmi, bár Kolozsvár átmenti rakhelye az erdélyi gyapju nagy részének.

Len és kender iparunk csak is kötélverésben, s kevés durva kamuka szövésben nyilatkozik, bár Erdély elég kender s jó len hazája.

Selyem-Iparunkat a forradalom előtt egy fonoda nyitotta meg, mi elenyészett ugyan, de a fonás, mint mellékfoglalkozás most is üzetik.

kk) Bőr-iparral foglalkozók.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	Összesen
Timár	2	3	1	30	16	4	56
Czipész (engedélyezett)	52	60	62	5	22	18	243
Czipész (nem engedélyezett) . .	—			24			
Csizmadia (engedélyezett) . . .	46	51	24	112	165	82	577
Csizmadia (nem engedélyezett) .	—			97			
Nyerges (engedélyezett)	1	1	—	2	2	1	10
Nyerges (nem engedélyezett) . .	—			3			
Szijgyártó	8	3	5	2	6	1	25
Keztyüs	2	2	—	2	2	—	8
Szőcs (engedélyezett)	4	9	3	17	26	9	72
Szőcs (nem engedélyezett) . . .	—			4			
						Összesen . .	991

Bár a bőr-ipar a legmeglepettebb iparágunkkép tünik fel, hogy a bőrgyártás nem elég kifejlett, s szükségletünket sem fedezi, kézzelfoghatóvá teszi az, hogy a fontos talpat fennől kapjuk, s készitett bőrökkel nagy részt Szamosujvár és Beszterecze látja el piaczunkat, — holott ez egy iparágnak a vidéket lakó nép is szorgalmas fogyasztója.

ll) Papir-iparral foglalkozók.

Mióta a kolozsmonostori papir-malom megszünt, minden papir-iparunk könykötésből áll..

Vállalkozó van 6, segéd 8, inas 7, mi összesen 21 foglalkozót mutat, kik mind a belvárosban laknak.

mm) Egyéb iparral foglalkozók.

Van még egy pár állati, illetőleg szerves anyagból dolgozó foglalkozásunk, melyek nagy része, hogy mily gyéren van elfoglalva, a következő táblázat mutatja.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	Összesen
Fodrász (engedélyezett)	2	1	3	1	—	—	8
Fodrász (nem engedélyezett)	1			—			
Kalapos (engedélyezett)	3	4	2	5	4	1	20
Kalapos (nem engedélyezett)	—			1			
Kefekötő (engedélyezett)	1	—	—	1	9	3	14
Kefekötő (nem engedélyezett)	—	—	—	1			
Fésüs	—	—	—	4	2	1	7
Gyékény- és szalma-fonó	—	—	—	2	—	—	2
Küszürüs	1	—	—	—	—	—	1
Vászonfehéritő	—	—	1	—	—	—	1
						Összesen	53

Műiparunk végére érve, nem lesz felesleges figyelmeztetni iparos-társulatainkat, hogy azon gyár-telepet, melyet e sorok irója pár év előtt az iparosok olvasó-egyletében tartott előadásában formulázott, most, a midőn a vasút saját czéljaira nagyszerü gyárt állit, kapcsolatosan ezzel, a legolcsóbban lehetne kivinni, — miután az ipar-gyárokat csak a külön gőzerő teszi költségessé.

nn) Nem közv. termelő foglalkozók.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			Összesen
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	
Borbély	3	8	3	—	3	1	18
Kávéház-tulajdonos	3	12	1	—	1	—	17
		pinczér			pinczér		
Szálloda-birtokos	2	8	—	22	12	—	44
Korcsmáros	—	—	—	96	—	—	96
Fürdő-tulajdonos	—	—	—	3	10	—	13
Kéménysepről (engedélyezett)	3			2			
Kéménysepről (nem engedélyezett)	—	4	2	2	4	1	18
Selyemfestő (engedélyezett)	—	—	—	3			
Selyemfestő (nem engedélyezett)	1	—	—	2	—	—	6
Ruhatisztító	1	—	—	1	—	—	2
Mosónő	—	—	—	152	—	—	152
Tudakozó-intézet tulajdonos	1	—	—	—	—	—	1
Cseléd-szerző	1	—	—	1	—	—	2
Hirlap-kihordó	2	—	—	—	—	—	2
Czigány-zenész	—	—	—	63	—	—	63
Verklis	—	—	—	—	1	—	1
Sirásó	—	—	—	—	3	—	3
				Összesen			438

c) Kereskedéssel foglalkozók.

aa) Kereskedők.

Kereskedési ág	Belvárosban			Kültizedekben			összesen
	vállalk.	segéd	inas	vállalk.	segéd	inas	
Könyvkereskedő . .	2	4	3	—	—	—	9
Biblia kereskedő . .	1	1	—	—	—	—	2
Papir kereskedő . .	1	—	1	—	—	—	2
Ékszerárus . . .	2	—	—	—	—	—	2
Szövetkereskedő . .	21	39	19	—	—	—	79
Vászonkereskedő . .	2	4	2	—	—	—	8
Kalapárus	2	1	—	—	—	—	3
Kész ruha (férfi ruha)	4	5	2	—	—	—	12
Kész ruha (női ruha)	1						
Vaskereskedő . . .	5	11	4	—	—	—	20
Füszerkereskedő . .	17	25	24	6	5	3	80
Lisztkereskedő . .	4	3	2	—	—	—	9
Borkereskedő . . .	1	—	—	—	—	—	1
Déli gyümölcs-árus .	1	18	—	—	—	—	19
Gabona-keresk. (bejegyzett)	4	—	—	—	—	—	15
Gabona-keresk. (n. bejegyz.)		—	—	11	—	—	
Marha-kereskedő . .	1	—	—	2	—	—	3
Rhum- és thea árus .	1	—	—	—	—	—	1
Szesz árus . . .	14	—	—	68	—	—	82
Vegyeskereskedő . .	6	14	10	—	—	—	30
Nürnbergi kereskedő .	4	9	4	—	—	—	17
Optikus	1	—	—	—	—	—	1
Üveg-, porczellán-kereskedő	4	2	4	3	3	1	17
Kész bútor-árus . .	2	1	—	—	—	—	3
Bör-kereskedő . .	2	5	2	—	—	—	9
Hites alkusz . . .	1	—	—	—	—	—	1
Alkusz	8	—	—	12	—	—	20
Kereskedelmi-ügynök	2	—	—	—	—	—	2
Szatócs	8	—	—	16	—	—	24
Házaló	3	—	—	8	—	—	11

Kereskedési ág	Belvárosban vállalk.	segéd	inas	Kültizedekben vállalk.	segéd	inas	összesen
Zsibárus	9	—	—	30	—	—	39
Sóárus	—	—	—	37	—	—	37
Trafikás	1	—	—	29	—	—	30
Kenyér-árus . . .	2	—	—	65	—	—	67
Gyümölcs-árus . . .	2	—	—	81	—	—	83
Zöldség-árus . . .	3	—	—	44	—	—	47
				Összesen			785

bb) Szállitással foglalkozók.

Vállalat neme	Hivatalnok	Levélhordó	Felügyelő	Tulajdonos	Vállalkozó	Szolga	Hordár	Kocsis	Munkás	Összesen
Kir. posta személyzet	10	3	—	—	—	—	—	—	—	13
Vasúti személyzet	10	—	16	—	—	—	—	—	33	59
Gyorskocsizási „	1	—	3	1	—	—	—	2	—	7
Bérkocsis . . .	—	—	—	kocsi	35	—	—	12	—	47
Omnibus . . .	—	—	—	—	1	—	—	3	—	4
Fuvaros . . .	—	—	—	—	61	—	—	9	—	70
Hordár	—	—	—	—	1	—	7	—	—	8
					Összesen					208

d) Biztositó és hitelintézeteknél.

Részvényes ilynemü vállalatunk három van: a „Victoria“ bizt. társaság, a hitel-bank és zálogkölcsön intézet és a takarék-pénztár.

A biztositási üzlet sajátlag 1842-ben kezdődött a megszünt „Erdélyi kölcsönös“ keletkezésével; jelenleg az itt székelő „Victoria“ igazgatósága, a a pesti és bécsi társaságok vezér- és főügynökségei képviselik.

A banküzlet a kisegitő pénztár keletkezésével vette kezdetét, 1858-n. Idővel a bank- és kölcsön-üzlet, itt is hitelintézetek kezébe ment át, s az ma a kisegitő mellett, a hitelbank, takarékpénztár s a szintén leszámolással is foglalkozó „Victoria“ kezében van, melyek együtt mintegy 3 millió forgó tőkével rendelkeznek.

Személyzetek itt következik:

Intézet	Igazgatóság	Képviselet	Hivatalnok	Összesen
Hitelintézet:				
Takarékpénztár	1	—	3	4
Kisegitő pénztár-egylet . .	1	—	5	6
Hitelbank és zálogkölcsön-intézet	1	—	16	17
Biztositó intézetek:				
„Victoria“ biztositó társaság	1	1	19	21
„Első magyar“ képviselősége „Nemzeti“ „ „Pesti“ „ „Pesti állatbiztositó“ „Transilvania“ „ „Anker“ „	—	5	7	12
Lottó gyüjtők:				
Budai Temesvári N.-Szebeni Bécsi	—	—	3	3
Összesen				63

A szolgálati személyzet alább, a közintézeti szolgák között fog előjönni.

e) Egyéb keresetből élők.

aa) Bérház tulajdonosok.

Hogy mily kevés bérház van még nálunk, mutatja az, hogy a belvárosban 55, a külvárosban 41, összesen tehát 96 egyén vallotta magát bérháztulajdonosnak.

bb) Járadék tulajdonosok.

Járadék neme	Belvárosban	Külvárosban	Hivatalnok	Katona	Szolga	Nő
Járadékból élők	94	81	—	—	—	—
Nyugdíjasok	—	—	88	24	13	70

Összesen . . 370

cc) Személyes szolgálat teljesitők.

Szolgálat neme	Belvárosban férfi	Belvárosban nő	Külvárosban férfi	Külvárosban nő	Közigazg.	Közintézeti	Házfelügyelő	Bejáró	Összesen
Cseléd . .	375	965	454	795	—	—	—	—	2589
Szolga . .	—	—	—	—	92	32	20	63	207

Összesen 2796

E szerint nem esik egy házra egy cseléd, s két családra csak egy: e cselédhiány, párosulva szabályozatlan cselédrendszerünkkel, idézi elő az ismert cseléd-calamitást.

dd) Bizonyos foglalkozás nélküliek.

Táblázatunk a nőt, gyereket és proletariust egy rovatba vette, bizonytalan foglalkozásuak czime alá: jónak láttuk e rovatot ugy osztályázni, mint következik:

A 14 éven felüliek:

Nemre nézve	Belvárosban Háztartást vezető	Belvárosban alamizsn. élő	Belvárosban proletarius	Külvárosban Háztartást vezető	Külvárosban alamizsn. élő	Külvárosban proletarius	Összesen
Férfi . .	—	12	7	—	85	13	117
Nő . . .	1316	36	52	3462	193	28	5087

Összesen 5204

14 éven alóliak:

Nemre nézve	Belvárosban	Külvárosokban	Összesen
Férfi . . .	642	2435	3077
Nő	549	2763	3312
	Összesen . . .		6389

Megkívánjuk jegyezni, hogy a városi szegények házában, az Erzsébet-, az Augustaeum-, Bándi-, és Szábel-aggházokban elhelyezett szegények, az alamizsnából élők közt jönnek elö.

ÁTTEKINTÉS.

E szerént láttuk, hogy **a népszámlálás** felvette az egyént:

hol és mikor, s vajjon épen született-e?
mily vallásba kereszteltetett, vagy lépett át?
minő müveltségi állapotra jutott?
minő foglalkozást vett, s minő viszonyban áll?
hová telepedett le?
alkotott-e családot?

Azonban, a népszámlálás mivelete fáradságos és költséges voltáért csak koronként ujulhatván meg, igy pl.: Franciaországban minden 5, Angliában minden 10 évben, s nálunk is 20 év alatt most a harmadik levén: a közbeeső hézagokat egyedül a **népesség mozgalmáról** vitt statistikai kutatások egészithetik ki, vagyis azon táblázatok, melyeket az állam a lelkészektől a megtörtént **keresztelés, esketés és halálozásról** szokott évenként bekérni.

Hogy e jegyzetek az ország s városunk lelkészeitől is az utolsó három évről, pótlólag beterjesztessenek, éppen most van elrendelve. Ohajtandó, hogy e jegyzetek, sajátlag városunk népességi mozgalmának statistikája, összeállitóra, mivelőre találjon, s hogy varosunk érdemes physicusa kiadni szokott ilynemü kimutatásai nagyobb mérvet vegyenek.

Az 1857-ki népszámlálásnál, átlag véve a birodalmat, 1000 fej 51 frtba került. Hogy mennyibe került városunk jelen népszámlálása, miután Felek községet is mi vettük fel és számitottuk össze, határozottan megmondani nehéz volna. Annyit láttunk, hogy a kitüzött időre csak ugy lehettünk készen, hogy ügynökeink számát az utolsó napokban 30-ra emeltük; s az összeszámitásra két hónapon át 12 egyén munkáját vettük igénybe, — mi által a város 1000 fejenként közel a fennebbi költségbe hozatott.

És itt befejezzük jelentésünket. A melléktáblázatokat mellőzve, a két fő táblázatos áttekintést itt következtetjük.

Községi áttekintés

a jelenlevő népességnek

nem, vallás, állapot, honosság, jelen- és távollét, miveltségi fok és kor szerinti

SZÁMBAVÉTELÉRE.

A NÉPESSÉG KÜ-

	Házszámok főösszege	Lakófelek száma	a jelenlevő népesség főösszege	nem szerint		vallásfelekezetek				
				férfi	nő	római katholikus	görög katholikus	örményiai katholikus	görög keleti n. egyesült	örményiai
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Belváros . .	588	1316	7503	4057	3446	3310	464	33	46	—
Külmagyar tized	272	401	1928	922	1006	536	53	1	13	—
Külközép „	526	729	3269	1489	1780	1104	309	—	36	—
Külszín „	404	657	2758	1294	1464	1462	429	—	39	—
Külmonostor „	238	527	2307	1075	1232	1297	149	—	31	—
Kétvizközti „	491	700	3083	1490	1593	942	468	2	96	—
Hidelvei „	699	905	3978	1907	2071	1161	206	—	71	—
Belváros	588	1316	7503	4057	3446	3310	464	33	46	—
Külváros	2630	3919	17323	8177	9146	6502	1614	3	286	—
Főösszeg .	3218	5235	24826	12234	12592	9812	2078	36	332	—
Százalékokban				49.28	50.72	39.52	8.37	0.14	1.34	

LÖNBÖZŐ VISZO-

Jelenlevő													
szerint						állapot szerint							
evangelik.						férfi				nő			
ágostai	helvét	unitárius	más keresztyén hitfelekezetü	zsidó	más nem keresztyén hitfelek.	nőtlen	nős	özvegy	elvált	hajadon	férjes	özvegy	elvált
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23.	24
521	2385	478	1	265	—	2952	984	105	16	2079	866	472	29
84	1122	30	—	89	—	538	347	34	3	529	360	112	5
68	1454	52	—	246	—	854	599	30	6	930	633	211	6
79	639	76	1	33	—	791	459	33	11	764	778	205	17
133	558	117	—	22	—	646	379	49	1	654	387	185	6
149	1079	120	—	227	—	824	598	62	6	782	610	195	6
99	2122	185	22	112	—	1043	792	59 Ö s	13 s	1027 s	775 z	257 e-	12
521	2385	478	1	265	—	2952	984	105	16	2079	866	472	29
612	6974	580	23	729	—	4696	3174	267	40	4686	3243	1165	52
1133	9359	1058	24	994	—	7648	4158	372	56	6765	4109	1637	81
4.50	37.70	4.26	0.10	4.01		30.21	16.75	1.50	0.23	27.25	16.55	6.60	0.32

NYAIBANI ÁT-

n é p e s s é g													
honosság szerint								a jelenlét				művelt-	
helybeli		i d e g e n										olvas-	
		férfi			nő							tud	
		az ország más község.	ausztriai tartományba	külföldre	az ország más község.	ausztriai tartományba	külföldre	ideiglen		huzamosan			
		v a l ó						j e l e n l e v ő					
férfi	nő							férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
2124	2501	1832	87	14	898	40	7	102	77	3955	3369	38	180
790	897	121	11	—	104	5	—	3	10	919	996	5	49
1233	1545	242	13	1	223	12	—	19	16	1470	1764	40	94
1111	1342	168	13	3	111	5	5	2	2	1292	1462	15	35
873	1045	182	18	2	174	11	2	20	14	1055	1218	14	68
1336	1507	140	13	1	85	1	—	4	2	1486	1591	29	79
1688	1942	165	32	22	105	12	12	41	12	1866	2059	72	195
	s	e	n										
2124	2501	1832	87	14	898	40	7	102	77	3955	3369	38	180
7031	8278	1018	100	29	802	46	19	89	56	8088	9090	175	520
9155	10779	2850	187	43	1700	86	26	191	133	12043	12459	213	700
$36._{38}$	$43._{42}$	$11._{38}$	$0._{75}$	$0._{17}$	$6._{85}$	$0._{35}$	$0._{10}$	$0._{77}$	$0._{54}$	$48._{51}$	$50._{18}$	$51._{88}$	

T E K I N T É S E.

ségi állapot szerint						Távollevő helybeliek az országon kivül tartozkodók											
ni		olvasni irni				ideiglen				huzamosan				tetleges szolgálat.			
n. tud		tud		nem tud		ausztriai tartomá-nyokban		külföldön		ausztriai tartomá-nyokban		külföldön		a rendes katonaságnál	a honvédségnél	Összesen	az országon belül és a hadse-regnél levő távollevők
férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő				
39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
—	—	3270	2073	749	1193	1	—	—	—	7	1	3	1	12	5	30	110
—	—	465	353	452	604	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	3	18
—	—	630	367	819	1319	—	—	1	—	—	—	—	—	4	1	6	10
—	—	705	530	574	899	—	—	—	—	2	—	1	—	6	1	10	30
—	—	773	651	288	513	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	14
—	—	587	350	874	1164	—	—	—	—	—	—	—	—	9	5	14	22
—	—	743	462	1092	1414	—	—	—	—	—	1	—	—	13	6	20	28
—	—	3270	2073	749	1193	1	—	—	—	7	1	3	1	12	5	30	110
—	—	3903	2713	4099	5913	1	—	1	—	4	1	1	—	33	13	54	122
—	—	7173	4786	4848	7106	2	—	1	—	11	2	4	1	45	18	84	232
		51.85		48.15													

Községi áttekintés

a jelenlevő népességnek hivatás és foglalkozás szerinti

SZÁMBAVÉTELÉRE.

FOGLALKO-

	A házak száma	A jelenlevő népesség főösszege	Papok, lelkészek	Közhivatalnokok: állami	Közhivatalnokok: megyei, kerületi, vidéki	Közhivatalnokok: városi, községi	tanitók	tanulók	irók	müvészek	ügyvédek
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Belváros	588	7503	25	139	19	39	104	1013	6	38	39
Külmagyar tized	275	1928	6	22	4	5	13	24	—	—	—
Külközép „	532	3269	—	17	2	3	1	95	—	1	2
Külszín „	419	2758	1	36	9	5	9	107	—	12	10
Külmonostor „	240	2307	1	72	19	16	12	112	—	7	7
Kétvizközti „	515	3083	2	16	—	6	4	38	—	1	1
Hidelvei „	726	3978	1	6	—	6	6	51	1	—	2
Belváros	588	7503	25	139	19	39	104	1013	6	38	39
Külváros	2708	17323	11	169	34	41	45	427	1	21	22
Főösszeg	3296	24826	36	308	53	80	149	1440	7	59	61
						441					

Z Á S S Z E-

Egészségügyi személyek					Foglal-												
					föld- és erdőmivelésnél					vadászat- és halászatnál	bányászat- és kohászatnál				azipar		
															építészeti és művész. ipar.		
orvosok	sebészek	bábák	gyógyszerészek	mások	birtokosok	haszonbérlők	gazdatisztek	éves szolgák	napszámosok		birtokosok	bérlők	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
16	17	6	6	26	84	2	19	6	173	—	—	—	12	—	16	7	17
1	—	3	—	—	130	1	3	47	61	1	—	—	1	—	2	3	6
—	1	4	—	—	136	2	2	44	214	3	—	—	1	—	10	3	32
1	1	5	—	—	20	—	1	12	168	—	—	—	6	—	10	6	90
4	3	1	—	1	20	1	6	10	16	—	—	—	6	—	11	6	10
—	1	1	—	—	39	—	1	36	387	2	—	—	—	—	8	1	38
—	1	4	—	—	214	—	4	28	450	—	—	—	—	—	8	1	94
												Ö	s	s	z	e-	
16	17	6	6	26	84	2	19	6	173	—	—	—	12	—	16	7	17
6	7	18	—	1	559	4	17	177	1296	6	—	—	14	—	49	20	270
22	24	24	6	27	643	6	36	183	1469	6	—	—	26	—	65	27	287
		103					2337									379	

R I N T I Á T T E-

k o z á s b a n														
k ö r ü l														
fém-, kő-, fa-iparágoknál			vegyészeti, élelmezési s dohányczikk.			szövő-iparnál			bőr-és papirgyár. s egyób iparágok.			nem követl. termelő		
önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
69	--	132	35	7	49	157	5	97	134	—	262	55	—	35
34	—	39	5	7	54	12	1	17	39	2	39	16	—	—
62	—	79	13	2	115	59	3	13	37	5	46	119	1	6
61	—	154	8	1	64	50	—	26	35	—	43	45	—	12
32	—	43	10	6	28	69	—	27	39	—	43	48	--	16
46	—	96	30	11	124	38	—	36	70	—	88	42	—	—
36	—	89	44	4	96	37	—	36	91	2	90	39	—	4
	s	i	t	é	s									
69	—	132	35	7	49	157	5	97	134	—	262	55	—	35
271	—	500	110	31	481	265	4	155	311	9	349	309	1	38
340	—	632	145	38	530	422	9	252	445	9	611	364	1	73
972			713			683			1065			438		

K I N T É S.

kereskedelemnél			szállítási vállalatoknál			Pénz- és hitelintézetdknél	Háztulajdonosok	Járadék-tulajdonosok	Személyes szolgálatokat teljesitők.	Bizonyos foglalkozás nélküli egyének 14 éven felül		alul	
önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	tisztviselők, szolgák, munkások				férfi	nő	férfi	nő
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58
151	2	166	12	5	7	41	55	171	1427	21	1388	642	549
48	4	11	5	4	4	3	8	16	190	13	437	290	297
74	—	11	16	5	14	1	10	13	212	20	702	467	591
63	—	12	16	6	9	5	8	38	210	10	531	384	457
51	—	17	11	7	5	12	7	74	299	29	576	249	268
60	1	7	5	2	8	—	6	41	194	14	575	496	511
99	—	8	35	14	18	1	2	17	264	10	877	549	639
151	2	166	12	5	7	41	55	171	1427	21	1388	642	549
395	5	66	88	38	58	22	41	199	1369	96	3699	2435	2763
546	7	232	100	43	65	63	96	370	2796	117	5087	3077	3312
785			208										

FÜGGELÉK.

A HÁZI ÁLLATOK KIMUTATÁSA.

A munkaerő, melylyel a barom-állomány a mezőgazdászat és ipar fejlesztéséhez járul, a nemzetgazdászat egyik érdekes adata levén, Ausztriában ennek összeszámitása 1777-ben kezdetét vette, a nélkül, hogy még akkor Magyarországra kiterjesztetett volna.

A statistika a segéd-erők tanulmányozásában már odáig fejlett, hogy az alkalmazásba vett szél-, viz-, göz-erő mennyiségét is kutatja: hogy mennyi erőt fejt ki a barom-állomány, arra nézt el kell jöni az időnek, a mikor az állatok nem csak faj és nem, de egyszersmind életidő tekintetében is számitásba jőnek.

Azonban addig is mig eljőne, a jelen számlálás többféle kiszámitásnak jó adatul szolgál. Mi városunkat illeti, következő kimutatásokat adja:

a) Lovak.

	Csődör	Kancza	Herélt	Csikó	Öszvér	Szamár
Belváros	8	99	96	4	11	5
Külmagyar tized	2	73	12	—	1	—
Külközép „	2	32	74	3	—	3
Külszín „	4	28	11	5	—	3
Külmonostor „	4	28	32	6	—	1
Kétvizközi „	—	31	47	5	—	—
Hidelvi „	—	36	52	6	—	1
			700		12	13

b) Szarvasmarhák.

	Hazai				Swájczi				
	Bika	Tehén	Ökör	Borju.	Bika	Tehén	Ökör	Borju.	Bivaly
Belváros . . .	2	24	10	13	—	—	—	—	63
Külmagyar tized	—	221	10	48	—	2	—	—	36
Külközép „	18	371	68	111	4	9	—	1	32
Külszin „	—	34	12	18	—	—	—	2	6
Külmonostor „	—	56	10	16	—	—	—	—	17
Kétvizközi „	—	210	96	71	—	—	—	—	69
Hidelvi „	—	369	108	227	—	33	4	16	49
									2460

c) Egyéb állatok.

	Sertés	Juh	Méhkas
Belváros	180	—	60
Külmagyar tized . .	86	—	46
külközép „ . .	163		
Külszin „ . .	181	—	11
Külmonostor „ . .	194	20	37
Kétvizközi „ . .	232	—	120
Hidelvi „ . .	164	—	11
	1200	21	305

Mint a számok mutatják, a mi barom-állományunk inkább munkaerőt képvisel, mert állattenyésztésünk jelentéktelen, hizlalás csak a szeszgyárok által történik.

A szarvasmarhákra nézve: mióta az utolsó időkben a szabadlegeltetés megszorittatott, észre kell vennünk, hogy az ökrök száma megapadt, s helyébe tehénneli gazdáskodás, illetőleg tehenészet lépett; a tej-nyerés jelentékeny lendületet vett, de mégse akkorát, hogy a tej-felesleg vajjá vagy épen sajttá kellene hogy feitessék.

A lovakra nézve: lehetlen vissza nem emlékeznünk a 48 előtti számos és ritka szép fogatokra, melyek az erdélyi ménesek hanyatlásával most párhuzamot tartanak.

A sertésekre nézve: fel kell hogy tünjék, hogy azon mozgalom, melyet egy tized előtt az angol-sertések tenyésztése felidézett volt, nagyban elcsendesült.

Végül mint örvendetes haladást jelezzük, hogy a **méhtenyésztés** kezdetét vette, s hogy a nagybani kezdeményezést egy társulat vette kezébe.

NY. GÁMÁN J. ÖRÖKÖSEINÉL 1870.